

Durağ, st. 1

Gmina Ostróda

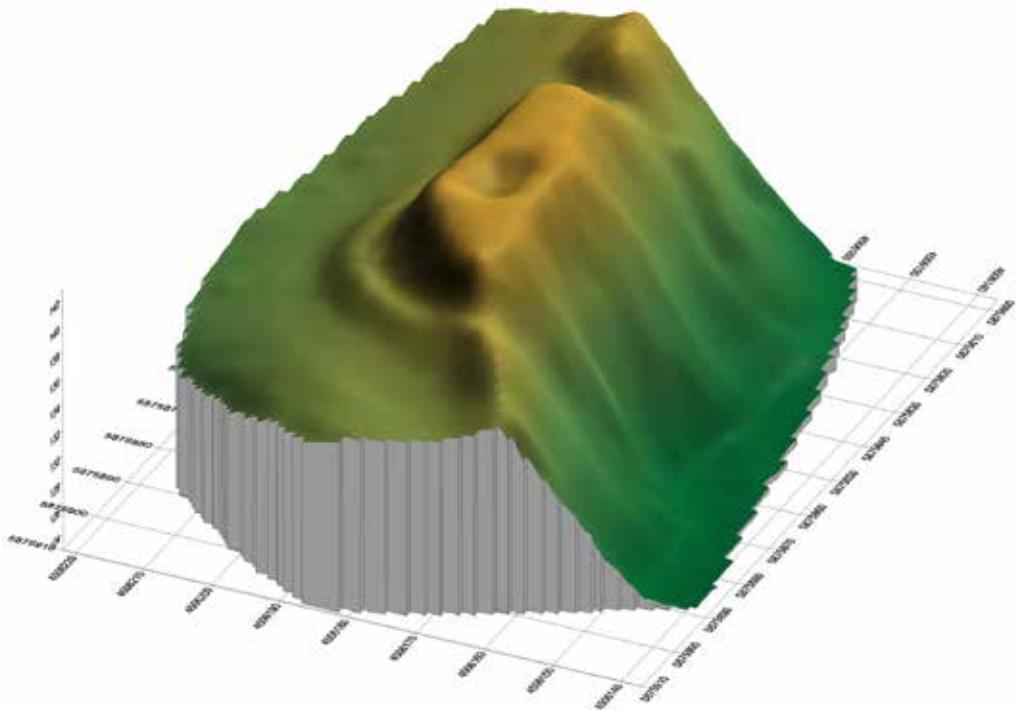
Powiat ostródzki

AZP 27-51/1

Współrzędne geograficzne:

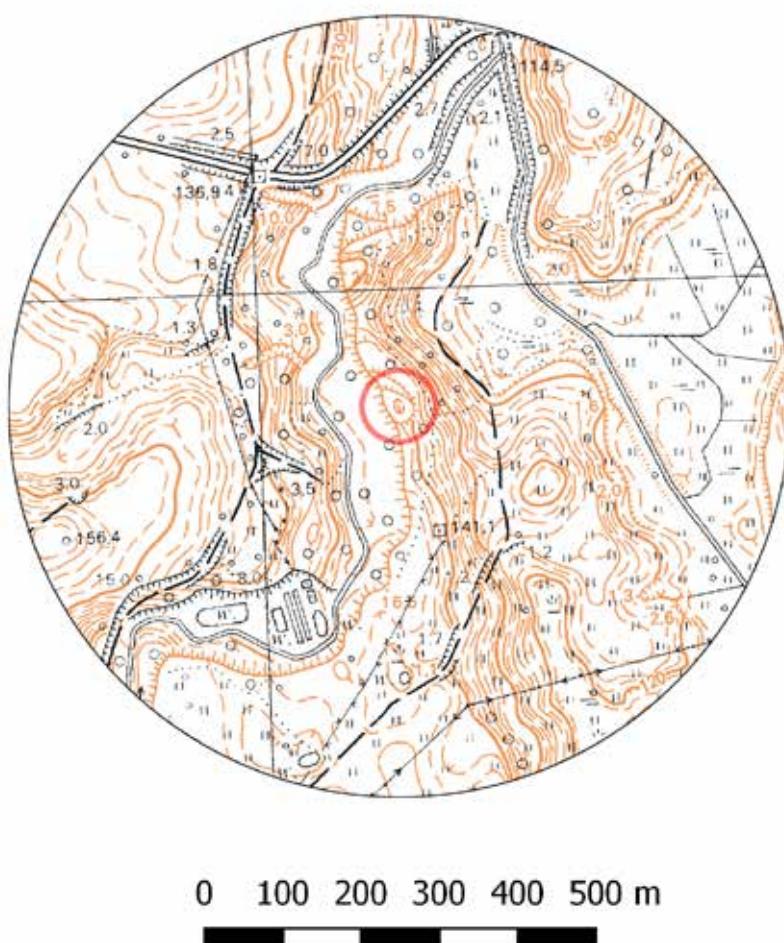
N 53° 37' 14,05''

E 20° 2' 14,69''

Ryc. 1. Grodzisko w Durągu, st. 1 na mapie w skali 1:25000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 2. Grodzisko w Durągu, st. 1 na mapie w skali 1:10000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

DANIEL SKOCZYLAS, RAFAŁ SOLECKI
I JACEK WYSOCKI

Grodzisko w Durągu, st. 1, nazywane „Górną Zamkową”¹, zajmuje silnie wyeksponowany cypel, który od zachodu i północy opływa rzeka Dylewka, a od wschodu rzeka Grabiczek (ryc. 1-2). Ujście Dylewki do Grabiczka jest oddalone od stanowiska o około 450 m w kierunku północnowschodnim. Gród wzniósiono w miejscu, gdzie wysoczyzna przechodzi w wąski, długi cypel ułożony na osi północ-południe. Obecna różnica wysokości pomiędzy nasypem wału, a poziomem wody w Dylewce wynosi około 21 m. Pierwotny rozmiar całego założenia grodowego to długość około 60 m po osi północ-południe i szerokość około 33 m po osi wschód-zachód. Od strony południowej krawędź grodziska wyznacza niewielki parów długości około 20 m i głębokości około 4 m, liczonej od poziomu majdanu. Poziom dna parowu znajduje się na wysokości około 139,5 m n.p.m. Parów przechodzi w niewielką obecnie fosę, głębokości do 0,5 m i wał zewnętrzny szerokości około 3 m u podstawy, które otaczają nasyp majdanu od strony wschodniej i północnej. Szczyt wału ma średnią wysokość około 137,5 m n.p.m. Sam majdan jest mniejszy i ma romboidalny kształt o przekątnych długości około 45 i 15 m, z powierzchnią około 470 m². Poziom majdan utrzymuje względnie stały poziom około 142,5 m n.p.m. W centrum majdanu znajduje się nieregularne ovalne zagłębienie o wymiarach około 12 x 8 m i głębokości do 1 m (ryc. 3-5).

ŚRODOWISKO FIZYCZNOGEOGRAFICZNE

Jerzy Nitychoruk i Fabian Welc

Stanowisko pod względem fizjograficznym położone jest we wschodniej części Garbu Lubawskiego, będącego częścią pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego (ryc. 6). Grodzisko znajduje się na naturalnym ostańcu wysoczyzny morenowej, długim na około 250 m i wysokim na około 30 m, powstały na skutek wycięcia przez rzeki Grabiczek i Dylewkę. Wysoczyzna polodowcowa, na której usytuowany jest obiekt zbudowana jest z gliny zwałowej z wykształconymi na niej glebami płowymi. Wysoczyzne przecinają obniżenia, które nawiązują do doliny rzeki Dylewki. Sama dolina jest wypełniona osadami piaszczystymi i częściowo jest zabagniona z mało urodzajnymi glebami bagiennymi. Na krawędziach wysoczyzny występują piaski jednak w tych strefach gleby nie są rozwinięte, gdyż dochodzi tu do ruchów masowych.

Ryc. 3. Grodzisko w Durągu, st. 1; widok od północnego wschodu (fot. J. Wysocki, oprac. R. Solecki)

dziach wysoczyzny występują piaski jednak w tych strefach gleby nie są rozwinięte, gdyż dochodzi tu do ruchów masowych.

W poprzek stanowiska Durąg sporządzono przekrój AB o kierunku zachód-wschód, a wzdłuż stanowiska poprowadzono ciąg wierceń, który stał się podstawą do sporządzenia przekroju CD, o kierunku północ-południe. Konstrukcję przekrojów oparto o 13 wierceń (ryc. 7-8). Centrum wzniósienia, wraz z obniżeniem nosi wyraźne ślady działań człowieka do głębokości około 1 m. Poza centrum, poszukiwania takich śladów przyniosły negatywny efekt, poza wierceniem D-12 (w wąskim przesmyku tuż na południe od grodziska), gdzie można przypuszczać, że obniżenie to miało większą głębokość, być może do 1 m.

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

DANIEL SKOCZYLAS, RAFAŁ SOLECKI
I JACEK WYSOCKI

Przebieg badań terenowych

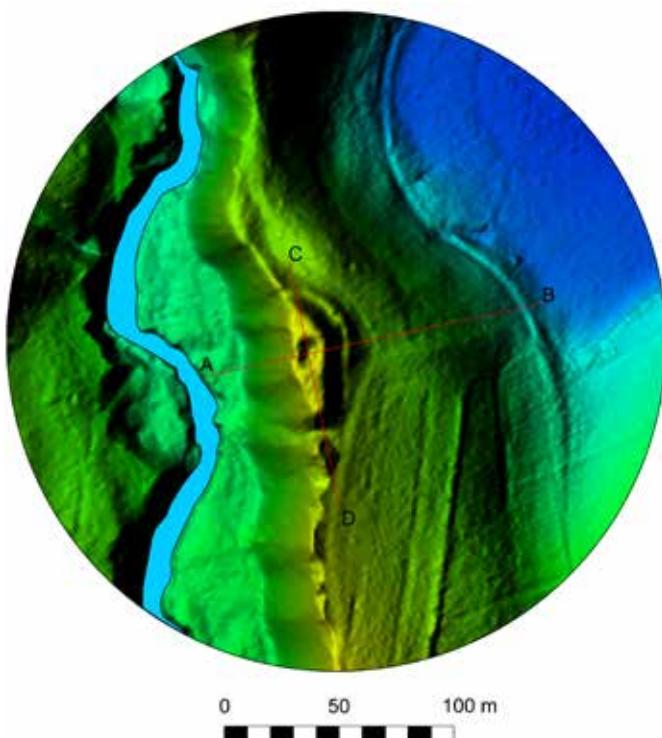
Grodzisko w Durągu znane było już w XIX w. Porucznik Johann Michael Guise naszkicował je w czasie swojej akcji inwentaryzacji pruskich założeń obronnych w latach 1826-1828² (ryc. 9). Na pruskiej mapie wojskowej z około 1893 r.³ na północny-wschód od wsi oznaczono wzgórze nazwaną „Schloss Berg”. Informacja ta pojawia się także na późniejszej mapie z 1911 r., gdzie wzgórze opisane jest jako „Schloß Berg”⁴. Wzmiankę w tekście na temat grodziska umieszcza

² Hoffmann 2013: 25.

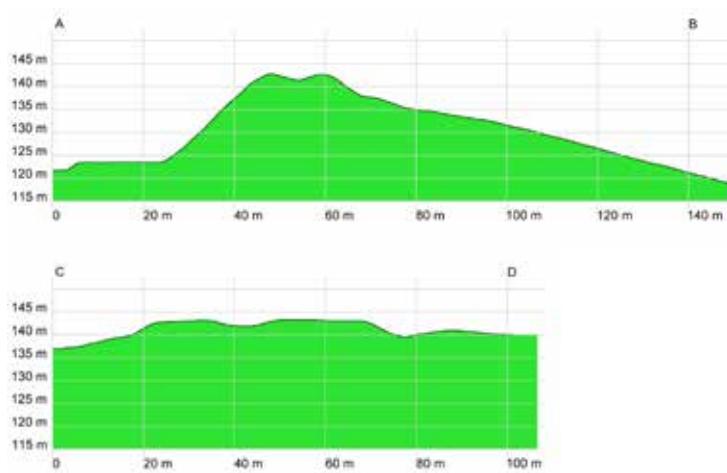
³ Karte des Deutschen Reiches (Generalstabskarte) 1893, 1:100000, 166 Osterode.

⁴ Topographische Abteilung der Königl. Preuß. Landesaufnahme. Aufgenommen 1911, Maßstab 1:25000, Hirschberg.

¹ Informacja z karty stanowiska z archiwum Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie.

Ryc. 4. Grodzisko w Grabinie na zobrazowaniu ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 5. Przekrój grodziska w Durągu po osi wschód-zachód (AB) i północ-południe (CD) uzyskany z danych ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

w swej pracy z 1898 r. Adolf Boetticher, który pisze: *von Döringen 1 km ö. liegt nach der Generalstabskarte ein „Schloßberg“⁵.* Autor nawiązuje więc zapewne do informacji zawartej na wspomnianej wyżej mapie z 1893 r., a nie opisuje lokalizację grodziska z natury. Podobne zdawkowe opisy znajdują się także w pracach Emila Hollacka z 1908 r.⁶ i Hansa Cromego z 1937 r.⁷, którzy opisują grodzisko, jako „Schloßberg”.

Stanowisko zostało wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa olsztyńskiego w 1949 r., jako „grodzisko wyżynne, nieobwałowane, z wałem palisadowym na podnóżu zwane Zamek, położone na tarasie rzeczki Dylewki”. Inspekcji konserwatorskich grodziska dokonywali m.in. Romuald Odoj, Mieczysław Haftka, Maria Wielgus i Wiesław Skrobot, w celu określenia stanu zachowania zabytku⁸.

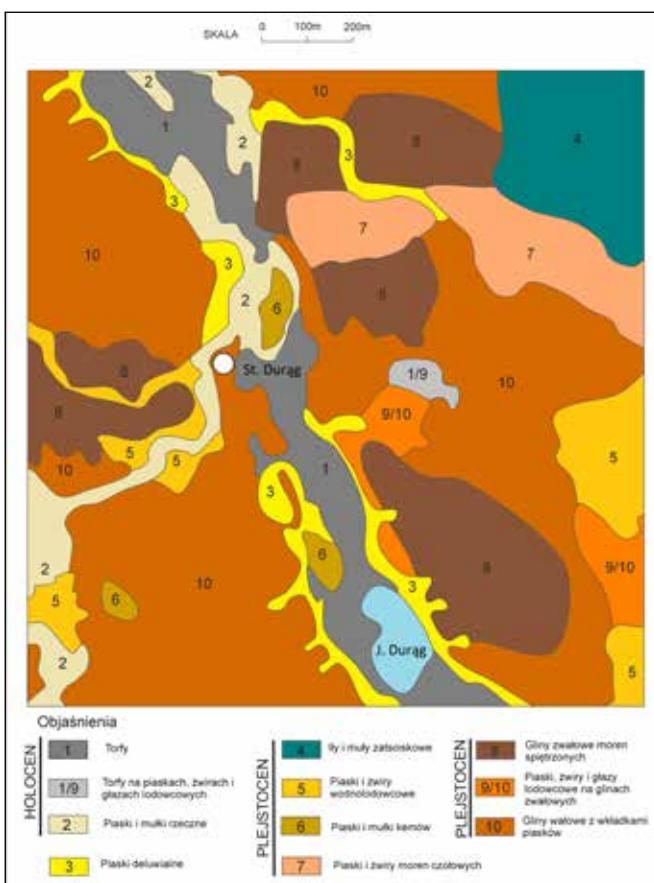
W trakcie badań przeprowadzonych w 2015 roku w ramach realizacji projektu *Katalog grodzisk Warmii i Mazur* otworzono 3 wykopy o łącznej powierzchni 60 m² (ryc. 10). Miały one szerokość 2 m i wytyczono je na wspólnej osi, tak by przecinały majdan grodziska po linii północ-południe. Wykop 1 (pow. 12 m²) i 3 (pow. 18 m²) wytyczono w południowej części majdanu, a wykop 2 (pow. 30 m²) przecinał zagłębienie w jego centralnej części. W toku badań okazało się, że zagłębienie jest reliktem piwniczki, a w wykopie 2 odkryto jego ścianę północną, południową i część wnętrza.

⁵ Boetticher 1898: 55.

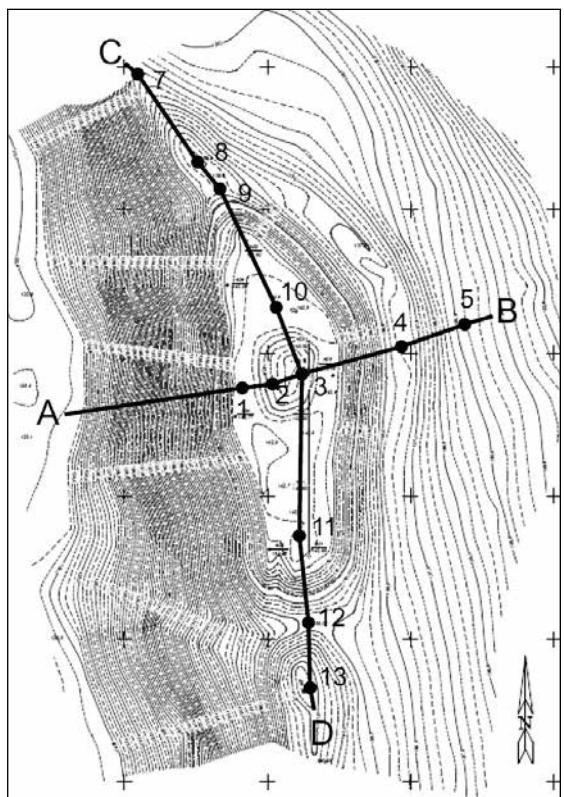
⁶ Hollack 1908: 27.

⁷ Crome 1937: 120.

⁸ Informacje z teczki stanowiska w Archiwum WUOZ w Ełku oraz z Archiwum WUOZ w Olsztynie.

Ryc. 6. Mapa geologiczna okolic grodziska w Durągu, st. 1 (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 7. Plan warstwicowy grodziska w Durągu, st. 1 (wyk. J. Błaszczyk) z lokalizacją odwiertów geologicznych (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Stratygrafia stanowiska

W trakcie badań archeologicznych wydzielono łącznie 70 jednostek stratygraficznych, które podzielono na 4 główne fazy związane z użytkowaniem tego obszaru (tab. 1 i ryc. 11-16).

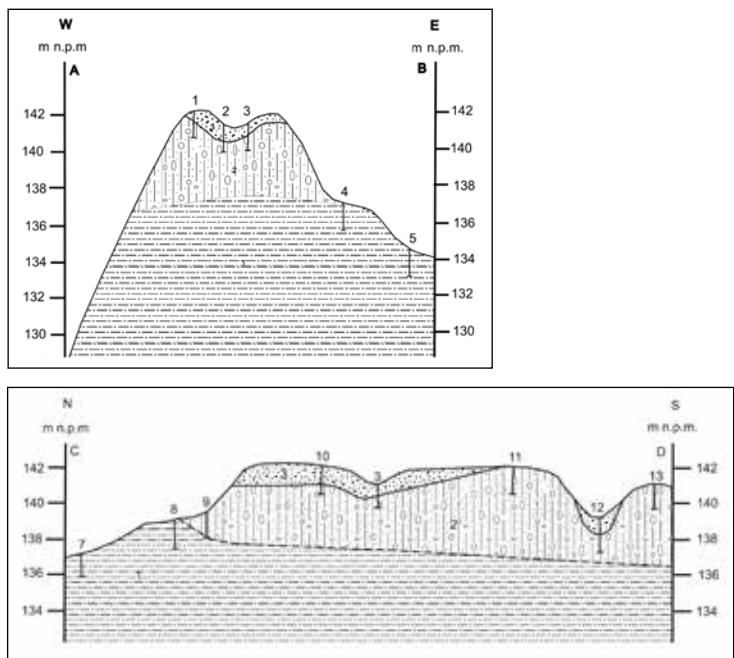
Warstwy naturalne

W trakcie badań, jako warstwy naturalne zidentyfikowano jednostki 9 (W1), 37 (W2) i 67 (W3). Warstwy te to piaszczyste gliny. Domieszka piasku jest niewielka, ale wyraźnie jest jej więcej w części południowej. Strop calca znajdował się na względnie stałym poziomie około 142,00 m n.p.m., wypiętrzając się tylko nieznacznie w obrębie wykopu 1, gdzie dochodził do 142,30 m n.p.m.

Faza IA i IB

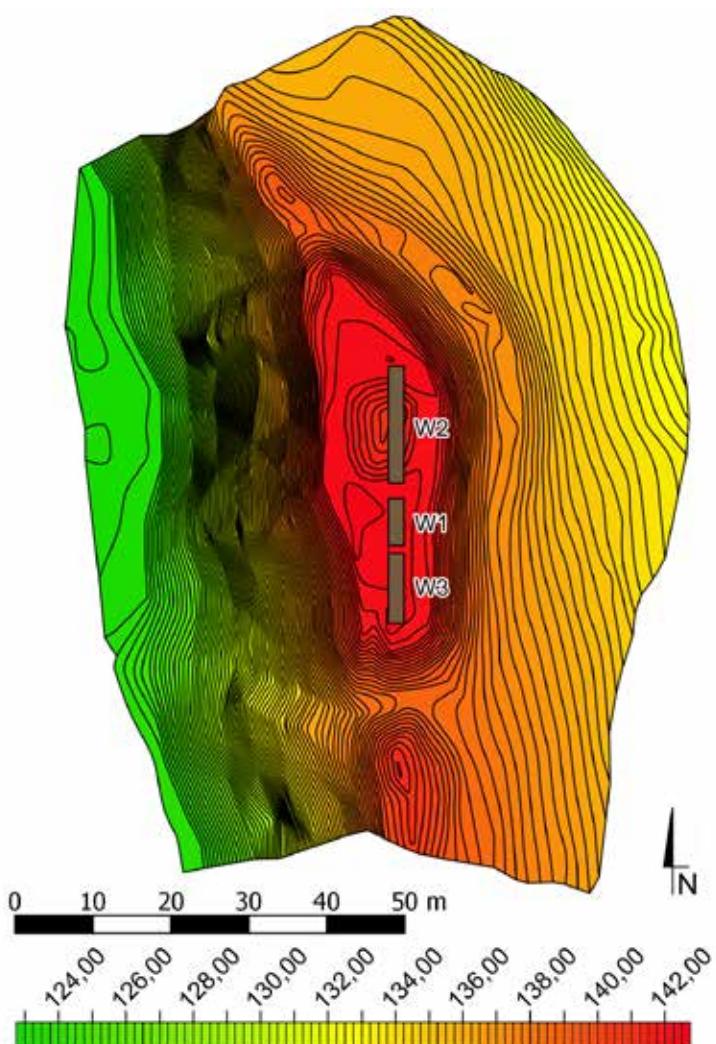
Najstarszą wydzieloną fazę należy wiązać w budowę grodu i różnego typu zabudowań w jego obrębie, które to czynności można datować na początek XIV w.

Ryc. 9. Szkic grodziska w Durągu wykonany przez por. J.M. Guisego w latach 1826-1828 (PM-IKh_00066a_Dohringen)

Ryc. 8. Przekroje geologiczne grodziska w Durągu, st. 1: 1 - mułek, 2 - glina piaszczysta, 3 - piasek gliniasty (warstwa kulturowa) (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 10. Plan warstwicowy grodziska w Durągu, st. 1 z zaznaczonymi wykopami badawczymi z sezonu 2015 (na podstawie pomiarów J. Błaszczyka, oprac. R. Solecki)

(Faza IA) oraz z jego użytkowaniem w ciągu XIV i XV w. (Faza IB). Obie podfazy zdecydowały się opisać razem, gdyż nawarstwienia z tych okresów są silnie zniszczone i zanieczyszczane przez młodsze niwelacje, tak że materiał zabytkowy pozyskany z warstw tej fazy nie tworzy homogenicznego zespołu.

W wykopie 1 Fazę IA reprezentuje piaszczysta ziemia z drobinami gruzu ceglanego, polepy i węgli drzewnych 5 (W1), która jest zapewne poziomem użytkowym z okresu budowy. W granicach wykopu znajdowała się także nieokreślona konstrukcja, o czym może świadczyć zachowana fragmentarycznie soczewka zbitej ziemi 8 (W1) wiązana z Fazą IB, naruszona przez młodszy wkop rozbiórkowy.

W wykopie 2 z Fazą IA należy łączyć szeroko-piaszczysty wkop 68 (W2) związany z budową piwniczki. Rozpoznana długość tego wkopu ma 12

m, a głębokość dochodzi do 1,1 m. Dno jest nieregularne, a jego poziom wahaje się pomiędzy 140,65 m, a 141,25 m n.p.m. Urobek z kopania dołu – sypką, piaszczystą ziemią 14 (W2) – kumulowaną bezpośrednio przy krawędzi wkopu, podnosząc poziom gruntu. Strop tej warstwy osiąga poziom około 142,45 m n.p.m. Wypełniskiem wkopu budowlanego jest piaszczysta ziemia 15 (W2).

Na relikty ściany piwnicy natrafiono jedynie w południowej części wkopu i tworzą je zbutwiałe i przepalone deski oraz kłody drewna 38 (W2), a także ziemia z grudami polepy i soczewkami popiołu 40 (W2). Ślady te sugerują, że ściany piwnicy wzniesiono w konstrukcji szkieletowej, której przestrzenie wypełniono za pomocą kamieni i drobnych gałęzi, które połączonych gliną⁹. Do Fazy IB w obrębie piwniczki zakwalifikowano ziemię z dużą ilością węgli drzewnych 31 (W2), która pokrywa nieregularnie miąższym pokładem południowowschodnią część piwniczki. Na jej stropie natrafiono na dwa regularne pasy węgli drzewnych 46 i 47 (W2) szerokości około 0,35 m, ułożonych równolegle względem siebie w odległości około 1 m. Obok nich znajdował się podobnej szerokości konglomerat węgli drzewnych 48 (W2) ułożony jednak nie na płasko a pionowo. Warstwy te są najpewniej reliktami drewnianej podłogi, która spłonęła i zwaliła się na dno wkopu budowlanego.

W wykopie 3 natrafiono na dwa doły posłupowe związane z Fazą IA:

- doł posłupowy 60 (W3); owalny w planie, U-kształtny w profilu; rozpoznanie wymiary to średnica 0,40,55 m i głębokość około 0,2 m; wypełniskiem jest zbita ziemia 61 (W2),
- doł posłupowy 65 (W3); owalny w planie, U-kształtny w profilu; rozpoznanie wymiary to średnica 0,40,45 m i głębokość około 0,2 m; wypełniskiem jest ziemia 66 (W2).

W bezpośredniej bliskości dołów posłupowych zanotowano niezbyt liczne skupiska kamieni. Przy dole posłupowym 60 (W3) były to kamienie 63 (W3), a przy dole posłupowym 65 (W3) były to kamienie 64 (W3). Mogły one służyć do ustabilizowania słupów znajdujących się w omawianych dołach. W odległości około 1,2 m na zachód od dołu 60 (W3), przy samej krawędzi wykopu znajdowało się jeszcze jedno skupisko kamieni 62 (W3), co może sugerować, że tuż poza granicą znajduje się jeszcze jeden doł posłupowy. Doły te należą wiązać z funkcjonującym w tym miejscu budynkiem, który został całkowicie rozebrany, na co wskazuje młodszy wkop rozbiórkowy. Ściany tego budynku stabilizowały także ziemne niwelacje dosypane od strony zewnętrznej – zbita, piaszczysta ziemia 57 (W2) i zbita piasek 59 (W2). Strop tych

⁹ Stępnik 2017: xxx.

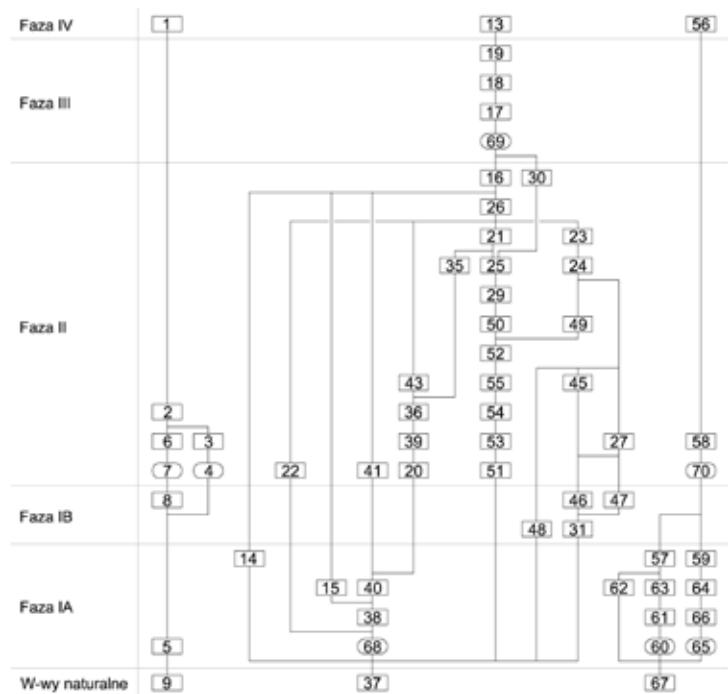
warstw osiąga poziom około 142,5 m n.p.m., a więc zbliżony do stropu warstwy 14 (W2), która spełniała analogiczną funkcję i stropu warstwy 5 (W1), która była poziomem użytkowym z tego okresu.

Faza II

Kolejny wydzielony horyzont to okres zniszczenia grodziska, a także celowego zniwelowania jego powierzchni. Nastąpiło to najpewniej w drugiej połowie XV w.

Faza ta manifestuje się w wykopie 1 i 3 w postaci dołów rozbiorkowych. W wykopie 1 są to nieregularne ovalne w planie, nieckowaty w profilu wkop 7 (W1), którego rozpoznane wymiary to średnica 1,22,15 m i głębokość do 0,35 m, a wypełniskiem jest zbita ziemia z licznymi drobinami węgli drzewnych 6 (W1) oraz ovalny w planie, nieckowaty w profilu wkop 4 (W1), którego wymiary to średnica 0,7 m i głębokość do 0,2 m, a wypełniskiem jest zbita ziemia z dużą ilością polepy 3 (W1). W wykopie 3 jest to szerokopłaszyznowy, płaskodenny wkop 70 (W3), którego rozpoznane wymiary to szerokość około 7 m i głębokość do 0,55 m, a wypełniskiem jest ziemia 50 (W3). O ile na obecnym etapie badań nie można powiedzieć, co znajdowało się pierwotnie w miejscu wкопów 4 i 7 (W1), to zapewne wkop 70 (W3) związany jest z rozbiórką budynku. Świadczy o tym kształt samego obiektu, który powielał pewne kształty wkopu budowlanego, a w jego spągu, przy samych krawędziach bocznych natrafiono na doły posłupowe po usuniętych elementach ścian budynku.

Budynek, którego piwnicę odkryto w wykopie 2 całkowicie spłonął, co spowodowało że brak jest tu śladów rozbiórki. Zarejestrowano natomiast liczne warstwy związane z pożarem, a następnie zasypaniem zawalonej piwnicy. W kolejności stratygraficznej są to: spalone belki zawalonej ściany piwniczki 27 (W2), skupisko kamieni 45 (W2), piaszczysta ziemia z grudkami polepy i drobinami węgli drzewnych 51 (W2), piaszczysta ziemia z drobinami wapna 53 (W2), ziemia z drobinami wapna 54 (W2), zbita ziemia ze smugami drobin wapna 55 (W2), popioły i drobiny węgli drzewnych 52 (W2), wypróżniona glina 49 (W2), ziemia z kawałkami zwęglonego drewna i polepy 24 (W2), zbita, piaszczysta ziemia z drobinami zaprawy wapiennej 23 (W2), gliniasta ziemia 20 (W2), luźno rozrzucone kamienie 39 (W2), skupisko kamieni 36 (W2), fragmenty dwóch drewnianych belek 35 (W2), ziemia z dużą ilością węgli drzewnych i popiołów 50 (W2), zbita ziemia z wtrętami węgli drzewnych i polepy 29 (W2), ziemia z drobinami wapna 25 (W2), kamienie z grudami polepy i węglami drzewnymi 21 (W2), piaszczysta ziemia 22 (W2), ziemia z drobinami węgli drzew-

Ryc. 11. Durąg, st. 1. Diagram relacji stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

nych i grudami gliny 43 (W2), lekko piaszczysta ziemia 26 (W2), gliniasta ziemia 41 (W2) i ziemia z drobinami wapna 30 (W2).

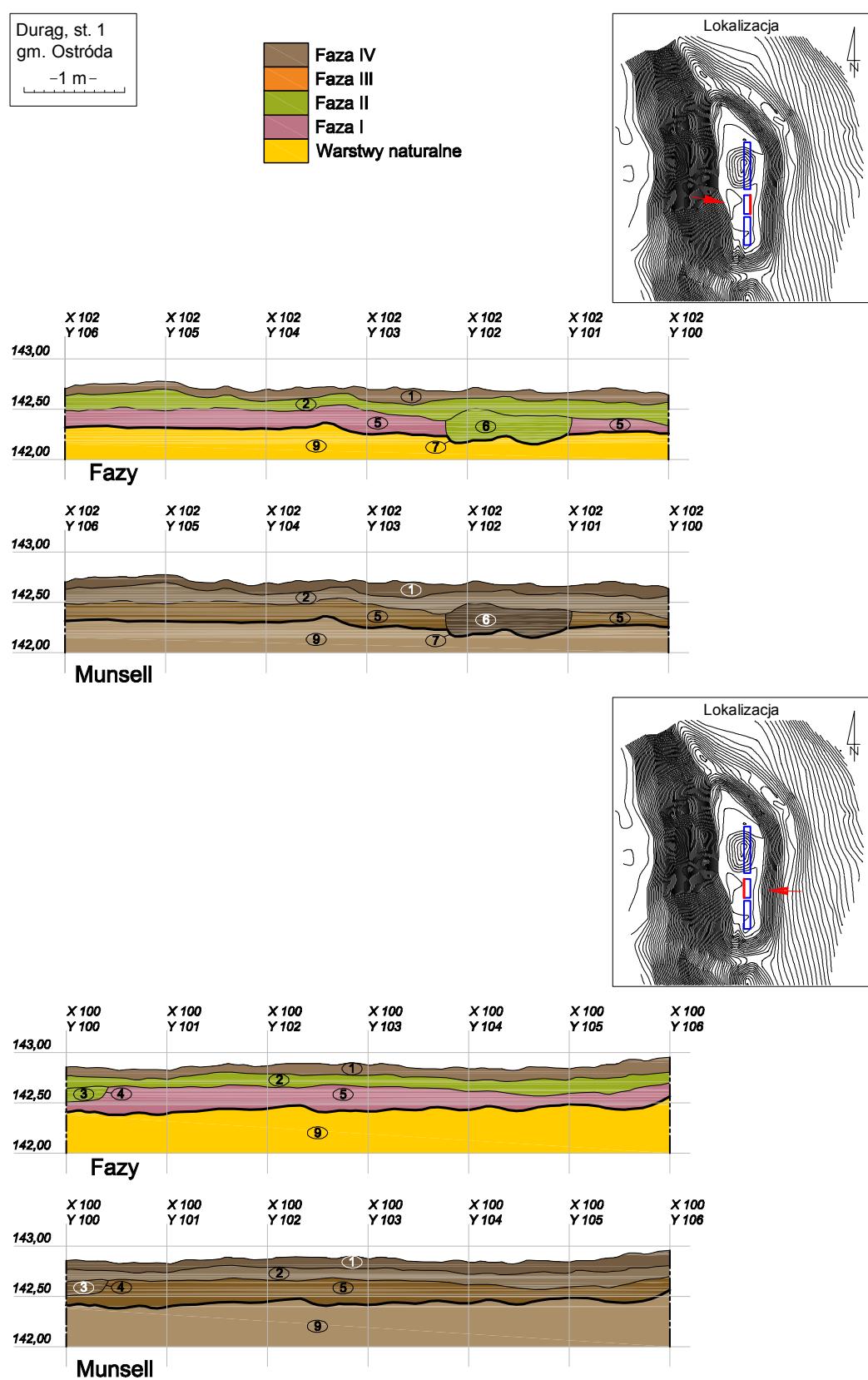
Pozostałościami niwelowania terenu po zniszczeniu grodu są piaszczysta ziemia 2 (W1) oraz piaszczysta ziemia z pojedynczymi kamieniami oraz z drobinami węgli drzewnych i polepy 16 (W2).

Faza III

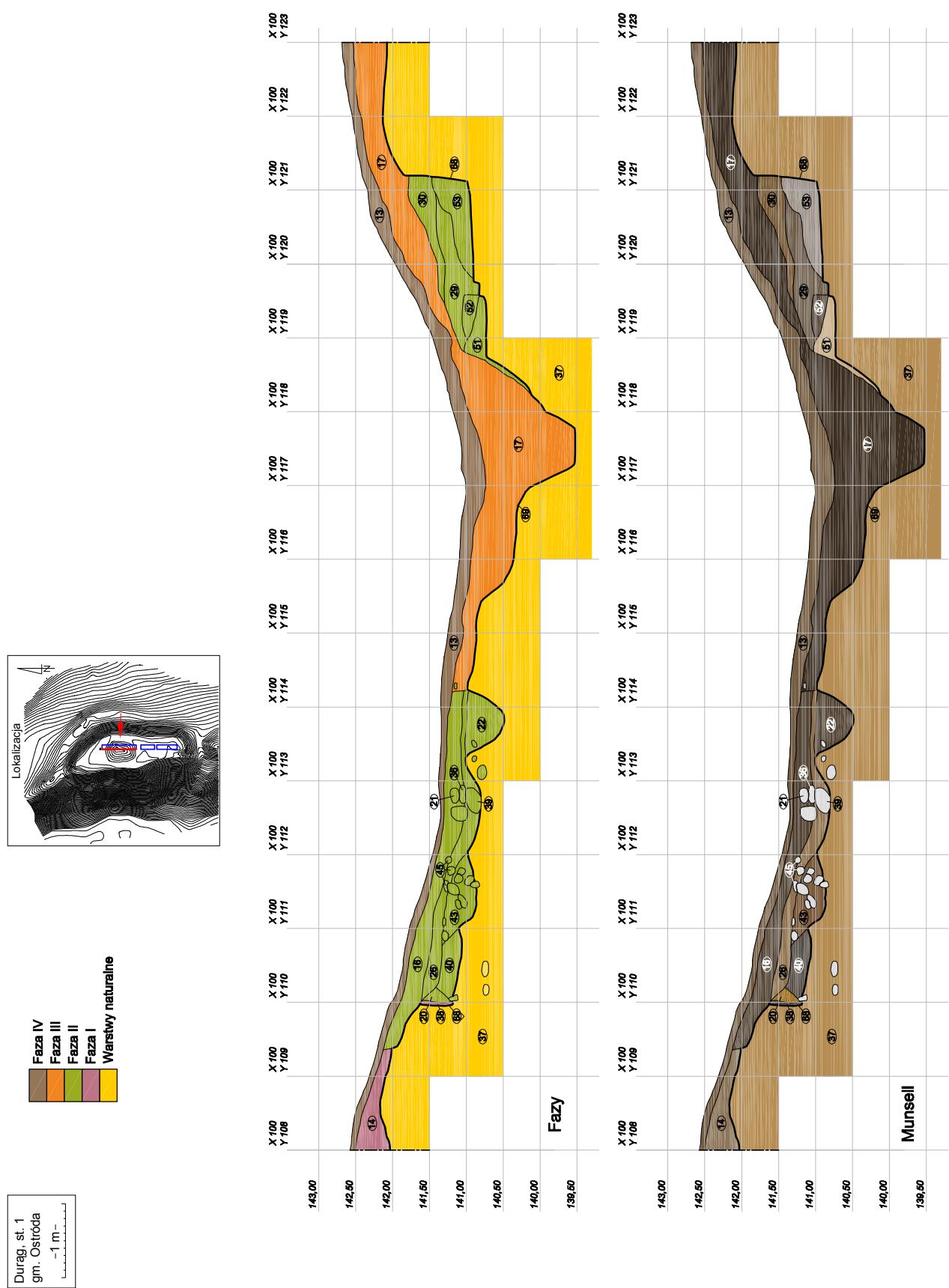
Do Fazy III zaliczono tylko jeden obiekt, znajdujący się częściowo w granicach wykopu 2, w obrębie północnej części piwniczki. Jest to dużych rozmiarów, lejowaty w profilu wkop 69 (W2), szerokości około 8,8 m i głębokości do 1,4 m, wyprowadzony ze stropu warstwy 16 (W2). Jego dno osiąga poziom około 139,50 m n.p.m., a więc poniżej poziomu dna piwniczki. Wypełniskiem w kolejności stratygraficznej są ziemia z drobinami węgli drzewnych 17 (W2), zbita, gliniasta ziemia 18 (W2) i zbita ziemia 19 (W2). Obiekt ten powstał po zniwelowaniu i opuszczeniu grodziska, lecz bliższe określenie chronologii nie jest możliwe.

Faza IV

Najmłodszą fazę reprezentuje luźna ziemia 1 (W2), 13 (W1) i 56 (W3) pokrywająca całą powierzchnię stanowiska i będąca współczesnym poziomem użytkowym stanowiska.

Ryc. 13. Durąg, st. 1. Stratygrafia stanowiska widoczna w ścianach wschodniej i zachodniej wykopu 1 (oprac. D. Skoczyłas, R. Solecki i J. Wysocki)

Ryc. 15. Durąg, st. 1. Stratygrafia stanowiska widoczna w ścianie zachodniej wykopu 2 (oprac. D. Skoczyłas, R. Solecki i J. Wysocki)

Ryc. 16. Durąg, st. 1. Stratygrafia stanowiska widoczna w ścianie wschodniej wykopu 3 (oprac. D. Skoczyłas, R. Solecki i J. Wysocki)

Tabela 1. Durąg, st. 1. Katalog warstw i obiektów zbadanych w latach 2012 i 2015 oraz ich zależności stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna		Faza
							Znajduje się pod	Znajduje się nad	
1	-	1	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=100-106	Luźna ziemia; miąższość do 15 cm; humus leśny	10YR 4/3	-	2	IV
2	-	1	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=100-106	Piaszczysta ziemia; miąższość do 20 cm	10YR 5/3	1	5, 6	II
3	4	1	Centralna część majdanu	X=100-100,7; Y=100-100,5	Zbita ziemia z dużą ilością polepy; miąższość do 20 cm; wypełnisko obiektu 4	10YR 4/4	2	4	II
4	4	1	Centralna część majdanu	X=100-100,7; Y=100-100,5	Obiekt, owalny w planie, nieckowy w przekroju; śr. ok. 70 cm, gł. do 20 cm		3	5	II
5	-	1	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=100-106	Piaszczysta ziemia z drobinami gruzu ceglanego, polepy i węgli drzewnych; miąższość do 25 cm	10YR 4/6	2, 7	9	I A
6	7	1	Centralna część majdanu	X=100,9-102; Y=100,9-103,1	Zbita ziemia z licznymi drobinami węgli drzewnych; wypełnisko obiektu 7	10YR 3/3	2	7	II
7	7	1	Centralna część majdanu	X=100,9-102; Y=100,9-103,1	Obiekt, nieregularnie owalny w planie, w przekroju kształtu niecki o stromych ścianach; śr. 120-215 cm, gł. do 35 cm		6	5	II
8	-	1	Centralna część majdanu	X=100,8-101,8; Y=100,8-101,7	Połkolistą w planie, soczewkowata w profilu plama zbitej ziemi; śr. 35-85 cm, miąższość do 10 cm	2,5YR 5/4	7	5	I B
9	-	1	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=100-106	Lekko piaszczysta glina poprzerastana korzeniami; warstwa naturalna	2,5YR 4/6	5	-	Calec
13	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=108-123	Luźna ziemia; miąższość do 55 cm; humus leśny	10YR 4/3	-	14, 16, 17, 18, 19	IV
14	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=108-109,6	Sypka, piaszczysta ziemia; miąższość do 50 cm; urobek z kopania wkopu 68	10YR 5/3	13, 16	37	I A
15	68	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=109,3-110	Piaszczysta ziemia; miąższość do 100 cm; wypełnisko wkopu budowlanego 68	10YR 4/4	38	68	I A
16	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=109,3-116,6	Piaszczysta ziemia z pojedynczymi kamieniami oraz z drobinami węgli drzewnych i polepy; miąższość do 70 cm; niwelacja równiąjąca obszar piwnicy po jej zawaleniu się	10YR 3/2	13, 14, 17, 69	15, 21, 26, 36	II
17	69	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=114,1-123	Ziemia z drobinami węgli drzewnych; wypełnisko obiektu 69	10YR 2/2	13, 18	69	III
18	-		Centralna część majdanu	X=100,3-102; Y=121-122,4	Zbita, gliniasta ziemia; miąższość do 40 cm	10YR 3/3	19	17	III
19	-	2	Centralna część majdanu	X=100,3-102; Y=121,6-123	Zbita ziemia; miąższość do 40 cm	10YR 4/6	13	17, 18	III
20	-	2	Centralna część majdanu	X=100-100,9; Y=109,8-110,8	Gliniasta ziemia; miąższość do 40 cm; obsyp krawędzi piwniczki	10YR 5/8	26	38, 40	II
21	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=110,8-114,8	Kamienie z grudami polepy i węglami drzewnymi; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68		15	25, 36	II
22	-	2	Centralna część majdanu	X=100-100,5; Y=113,3-114,3	Piaszczysta ziemia; miąższość do 55 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 3/2	26	37, 68	II
23	-	2	Centralna część majdanu	X=100,9-102; Y=114,5-117,3	Zbita, piaszczysta ziemia z drobinami zaprawy wapiennej; miąższość do 30 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 4/6	26	24, 27	II
24	-	2	Centralna część majdanu	X=100,9-102; Y=110,2-118,7	Ziemia z kawałkami zweglowionego drewna i polepy; miąższość do 45 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 3/4	23	27, 31, 46, 49, 50	II
25	-	2	Centralna część majdanu	X=100,2-102; Y=120,7-121,4	Ziemia z drobinami wapna; miąższość do 90 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 6/4	17	29	II
26	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=110-117	Lekko piaszczysta ziemia; miąższość do 30 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 5/4	16, 69	20, 21, 22, 23, 24	II
27	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=111,1-119,3	Spalone drewno; zawalone elementy spalonej konstrukcji piwniczki	2,5YR 2,5/1	24	31, 46	II
29	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=118,8-121	Zbita ziemia z wtrątami węgli drzewnych i polepy; miąższość do 80 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 4/2	25, 30	50, 52, 53	II
30	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=119,2-121,2	Ziemia z drobinami wapna; miąższość do 40 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 4/4	69	29	II
31	-	2	Centralna część majdanu	X=101-102; Y=110,5-116,7	Ziemia z dużą ilością węgli drzewnych; miąższość do 30 cm; spalona podłoga piwniczki	10YR 3/2	45, 46	68	I B

Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna		Faza
							Znajduje się pod	Znajduje się nad	
35	-	2	Centralna część majdanu	X=100,5-101,5; Y=111,1-111,9	Fragmenty dwóch drewnianych belek w otoczeniu pryzm kamieni 21 i 36; fragment zniszczonej, drewnianej konstrukcji	7,5YR 3/6	21	36	II
36	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=110,3-113,5	Luźna pryzma kamieni, w tym przepalonech; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68		21, 35	39	II
37	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=108-123	Lekko piaszczysta glina z wykwitami węglanu wapnia; warstwa naturalna	10YR 6/6	68	-	Calec
38	68	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=109,7-110,4	Zbutwiałe i przepalone deski i kłydy drewna; zniszczone elementy konstrukcyjne ściany S piwniczki z wkopu 68	7,5YR 3/1	15, 16, 20, 24	68	I A
39	-	2	Centralna część majdanu	X=100-101,8; Y=110-113,2	Luźno rozrzucone kamienie; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68		36	20	II
40	-	2	Centralna część majdanu	X=100-101,9; Y=109,8-111	Ziemia z grudami polepy i soczewkami popiołu; miąższość do 35 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 3/1	41	38, 68	I A
41	-	2	Centralna część majdanu	X=100,8-101,9; Y=109,8-110,2	Gliniasta ziemia; miąższość do 20 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	7,5YR 5/6	16	40	II
43	-	2	Centralna część majdanu	X=100-100,4; Y=110,7-112,1	Ziemia z drobinami węgli drzewnych i grudami gliny; miąższość do 40 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	7,5YR 4/4	26	36, 39, 40	II
45	-	2	Centralna część majdanu	X=100-101,8; Y=111,4-113,4	Skupisko kamieni; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68		24	46	II
46	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=112,9-113,4	Pas węgli drzewnych, popiołów i grud polepy; wym. 40 x 200 cm, miąższość do 15 cm; fragment spalonej drewnianej podłogi piwniczki	10YR 3/2 80%; 10YR 5/8 20%	45	31	I B
47	-	2	Centralna część majdanu	X=100,5-102; Y=114-114,5	Pas węgli drzewnych, popiołów i grud polepy; wym. 35 x 150 cm, miąższość do 15 cm; fragment spalonej drewnianej podłogi piwniczki	2,5YR 3/2	27	31	I B
48	-	2	Centralna część majdanu	X=100,8-101,5; Y=114,6-115	Nieregularna plama węgli drzewnych, popiołów i grud polepy; śr. 30-45 cm, miąższość do 15 cm; fragment spalonej drewnianej podłogi piwniczki	7,5YR 3/1	24	68	I B
49	-	2	Centralna część majdanu	X=101,6-102; Y=116,6-117,8	Soczewka wyprążonej gliny; miąższość do 15 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 4/4	27	52	II
50	-	2	Centralna część majdanu	X=101,6-102; Y=118-119,8	Pas ziemi z dużą ilością węgli drzewnych i popiołów; wym. 25 x 180 cm, miąższość do 30 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	5Y 3/1	24, 29	52, 55	II
51	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=118-119,6	Piaszczysta ziemia z grudkami polepy i drobinami węgli drzewnych; miąższość do 30 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 7/4	52	68	II
52	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=117,7-119,6	Popioły i drobiny węgli drzewnych; miąższość do 20 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 3/2	29, 49, 50	51, 53, 55	II
53	-	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=118-121,3	Piaszczysta ziemia z drobinami wapna; miąższość do 50 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	7,5YR 6/1	29, 55	51, 68	II
54	-	2	Centralna część majdanu	X=100-101,9; Y=120,8-121,2	Ziemia z drobinami wapna; miąższość do 30 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 6/3	55	53	II
55	-	2	Centralna część majdanu	X=101,5-102; Y=118,8-120,8	Zbita ziemia ze smugami drobin wapna; miąższość do 20 cm; jeden z zasypów piwnicy z wkopu 68	10YR 7/1	52	53	II
56	-	3	Część S majdanu	X=100-102; Y=90-99	Luźna ziemia; miąższość do 25 cm; humus leśny	10YR 4/3	-	57, 58, 59	IV
57	-	3	Część S majdanu	X=100-102; Y=97-99	Zbita, piaszczysta ziemia, miąższość do 50 cm	10YR 5/2	58, 70	62, 63, 67	I A
58	70	3	Część S majdanu	X=100-102; Y=91-98,1	Ziemia; miąższość do 50 cm	10YR 4/2	56	57, 59, 62, 70	II
59	-	3	Część S majdanu	X=100-102; Y=90-92,5	Zbity piasek; miąższość do 50 cm	10YR 6/4	58, 70	64, 66, 67	I A
60	60	3	Część S majdanu	X=101,4-101,9; Y=96,8-97,5	Dół posłupowy, owalny w planie, U-kształtny w przekroju; śr. ok. 40-55 cm, głębokość ok. 20 cm		61	67	I A
61	60	3	Część S majdanu	X=101,4-101,9; Y=96,8-97,5	Zbita ziemia; wypełnisko dołu posłupowego 60	10YR 4/3	58, 63	60	I A

Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	Faza	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad	
62	-	3	Część S majdanu	X=100-101,1; Y=95,5-97,3	Niewielki luźny bruk płasko ułożonych kamieni; śr. kam. do 45 cm, śr. bruku 120-160 cm		57, 58	67	I A
63	-	3	Część S majdanu	X=101,3-102; Y=97,4-99	Niewielki luźny bruk płasko ułożonych kamieni; śr. kam. do 35 cm, śr. bruku 70-160 cm		57	61, 67	I A
64	-	3	Część S majdanu	X=90,8-91,8; Y=91,4-92,7	Niewielki, luźny bruk płasko ułożonych kamieni; śr. kam. do 25 cm, śr. bruku 70-130 cm		59	66, 67	I A
65	65	3	Część S majdanu	X=91-91,6; Y=91,6-92,2	Dół posłupowy, owalny w planie, U-kształtny w przekroju; śr. ok. 40-45 cm, gł. ok. 20 cm		66	67	I A
66	65	3	Część S majdanu	X=91-91,6; Y=91,6-92,2	Ziemia; wypełnisko dolu posłupowego 65	10YR 4/2	64	65	I A
67	-	3	Część S majdanu	X=100-102; Y=90-99	Lekko ilasty piasek; warstwa naturalna	10YR 6/4	60, 65	-	Calec
68	68	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=109,3-121,4	Szerokopłaszczyznowy wkop pod piwniczkę; dł. 12 m, szer. 2 m, gł. do 1,4 m		38	37	I A
69	69	2	Centralna część majdanu	X=100-102; Y=114,1-123	Znacznych rozmiarów wkop w kształcie leja; szerokość do 8,8 m, gł. do 1,4 m; funkcja nieokreślona - wkop rabunkowy?		17	16, 25, 26, 30	III
ZNALEZISKA			Część S majdanu	X=100-102; Y=91-98,1	Szerokopłaszczyznowy wkop rozbiorowy; dł. 1 m, szer. 2 m, gł. do 55 cm Trzy, pieć (249 fr.) i dwa centymetry (157) fragmenty. Większych fragmentów, zawierających się w przedziale od sześciu do osmiu cm jest zaledwie 217, natomiast dużych części naczyń dających więcej informacji jest jedynie 32 ułamki (tab. 3), co może wskazywać na zaleganie materiału zabytkowego w warstwach niwelacyjnych, podlegających przebudowie lub wtórnemu przemieszaniu ¹⁰ . Oprócz rozdrobnienia ceramika nie wykazuje wyraźnych śladów przepalenia czy silnego zniszczenia, a jedynie niewielkie wypłukanie powierzchni i brzegów fragmentów powstały po zdeponowaniu w kulturowych jednostkach stratygraficznych po ich zużyciu. Znaczna większość analizowanych fragmentów ceramiki zawiera się w I kategorii erozji ¹¹		57, 59	II	

URSZULA KOBYLIŃSKA

Ceramika

Cechy technologiczne

W trakcie badań wykopaliskowych 2015 roku w na-warstwieniach kulturowych znaleziono 1689 fragmentów ceramiki, głównie siwej, o powierzchni matowej, w tym 208 fragmentów z wylewem stanowiących 1428 SEN; 1116 fragmentów brzuśców, 99 części den stanowiących 850 SEN, głównie płaskich na podsypce, rzadziej ze śladami odcinania. Różnych części naczyń ozdabianych ornamentem odcisków, złobień odkryto 471 ułamków (tab. 2).

Ceramika znaleziona na grodzisku jest jednolita w swych charakterze. Naczynia mają barwę od jasnoszarej, poprzez ciemnoszaro do czarnej (5YR 5/1, 5YR 3/1). Są głównie wypalone w atmosferze redukcyjnej z przełamami w przeważającej większości jednolicie jasnoszarymi, beżowymi, choć niewielka część ceramiki ma dwukolorowe jasnobarązowe i ceglaste barwy (5YR 5/2) lub jasne (5YR 7/1, 5YR 7/2) przebarwienia i plamy na powierzchni, co wskazuje na nierówny wypał i słabe zsiwienie powierzchni. Typowej ceglastej (2,5YR 5/6) ceramiki jest niewiele. Większość zachowanych fragmentów ceramiki tzw. "siwej" charakteryzuje powierzchnia szorstka, kostropata, a lekko wygładzone bywają tylko krawędzie wylewów lub same wylewy z zewnętrz. Znaleziono jedynie 19 ułamków gładkich i 25 o wyścieconej powierzchni brzuśców, oraz kilka fragmentów małych naczynek pochodzących z ceramiki o powierzchni wyścieconej, szarej i stalowoszarej (10R 6/1, 10R 5/1). Wśród odkrytych ułamków naczyń można wyróżnić głównie dzbanki, garnki i pokrywy naczyń.

Materiał ceramiczny był rozdrobniony, głównie są to fragmenty o wielkości trzy (575 fr.), cztery (449

fr.), pięć (249 fr.) i dwa centymetry (157) fragmenty. Większych fragmentów, zawierających się w przedziale od sześciu do osmiu cm jest zaledwie 217, natomiast dużych części naczyń dających więcej informacji jest jedynie 32 ułamki (tab. 3), co może wskazywać na zaleganie materiału zabytkowego w warstwach niwelacyjnych, podlegających przebudowie lub wtórnemu przemieszaniu¹⁰. Oprócz rozdrobnienia ceramika nie wykazuje wyraźnych śladów przepalenia czy silnego zniszczenia, a jedynie niewielkie wypłukanie powierzchni i brzegów fragmentów powstały po zdeponowaniu w kulturowych jednostkach stratygraficznych po ich zużyciu. Znaczna większość analizowanych fragmentów ceramiki zawiera się w I kategorii erozji¹¹

Fragmenty naczyń na omawianym stanowisku wykonane były techniką lepienia, a następnie całkowicie obtoczone. Świadczą o tym ślady po formowaniu i zagładzaniu powierzchni, a także negatywy i zgrubienia po zlepionych taśmach lub walkach występujące na powierzchni zewnętrznej lub wewnętrznej stronie ścianek głównie części przydennych oraz na dnach, a także zasięg i intensywność śladów obtaczania oraz odciski palców lub ich brak na powierzchni, np. przy dnie. Naczynia z grodziska w Durągu, o charakterystycznej szorstkiej powierzchni przyjmującej różne odcienie szarości, były wykonane metodą sлизgowo-taśmową, a następnie całkowicie obtoczone i wypalone w atmosferze redukcyjnej. Wypał naczyń z grodziska w Durągu ze względu na zróżnicowaną

¹⁰ Kobylińska i Kobyliński 1993.

¹¹ Buko 1990.

Tabela 2. Zestawienie ilościowe fragmentów ceramiki z grodziska w Durągu, st. 1 (oprac. U. Kobylinska)

Faza	Jednostka stratygraficzna	Liczba fragmentów	Wylewy	Liczba fr. ogólna	Sztyki	Liczba fr. ogólna	Wyświecane	Złobki dookolne	Liniata faliasta	Ornament plastyczny	Odciski	Ucha	Części przydennie	Lekko wklęste	Na podsypce	Walek dookolny	Odcinanie	Ceramika z polewą „sliwka”	Fragmenty przepalone	Fragmenty o wypuklance powierzchni	Wczesna epoka żelaza	Wczesne średniowiecze	Późne średniowiecze	Chronologia					
I A	5	264	18	19	145	88	184	1	1	178	4	13	1	8	12	5	24	26	227	1	4	7	10	3	219	8	5	5	259
I A	14	74	8	8	30	2	58	4	1	47	6	8	9	2		1	5	26	1	3	3			53	2	6	2	68	
I A	15	9	2	2	8	6										1	10		1	1				5				9	
I A	40	1																							1				1
I A	57	3	1	1	5		1									1								3				3	
I A	59	27	5	5	30	~	15			3	12	9		1	1		1	1	1					21		2		1	
I A	61	8	1	1	?		6			6	1					1	?							6				1	
I A	64	7					~	6		1	5	3												5				7	
IB	31	183	8	17	161	12	120	2		118	51		49	14		31	3	100	1	2	2	1		178			2	181	
IB	48	2					1									1								2				2	
II	2	136	12	14	60	104	2	1	98	3	7	8	12	1	8	10	56	1	4	7			112	3	12	1	135		
II	3	1														1													1
II	16	17	3	3	41	3	10	1		5	4	2	2	1	1									11		4	1	16	
II	21	14	1	1	5	2	5			5	3					1	1	2		1				8				8	
II	22	3	1	1	6	1			1		1					1								2				3	
II	23	2																							2				2
II	24	1	1	1	3																								1
II	26	13	3	3	19	8			2	6	2		1	1	1	1	5				1	1		1	8		1	12	
II	29	117	7	7	52	8	82	2	80	22	9	4	3	12	6	48	2	4	3					104			8	109	
III	17	32	5	5	45	1	19		1	18	5	1		1	1		5	1	10	1	1					1	16		
III	19	22	4	4	23	1	14			14	8		1	1	1	2								11		4	7	15	
IV	13	37	6	6	26	2	23	2		18	3	4	1	5	1	2	3	24	3	2	1	27	1	4	1	36			
IV	56	214	20	24	141	16	152	9	4	2	24	2	13	19	2	3	8	11	84	1	2	7	4	1	3	7	9	205	
SUMA	1639	184	208	1428	97	1116	19	25	905	29	225	6	128	112	7	32	149	99	850	5	15	46	50	8	8	1386	15	59	

Tabela 3. Fragmentacja i erozja fragmentów ceramiki z grodziska w Durągu, st. 1 (oprac. U. Kobylińska)

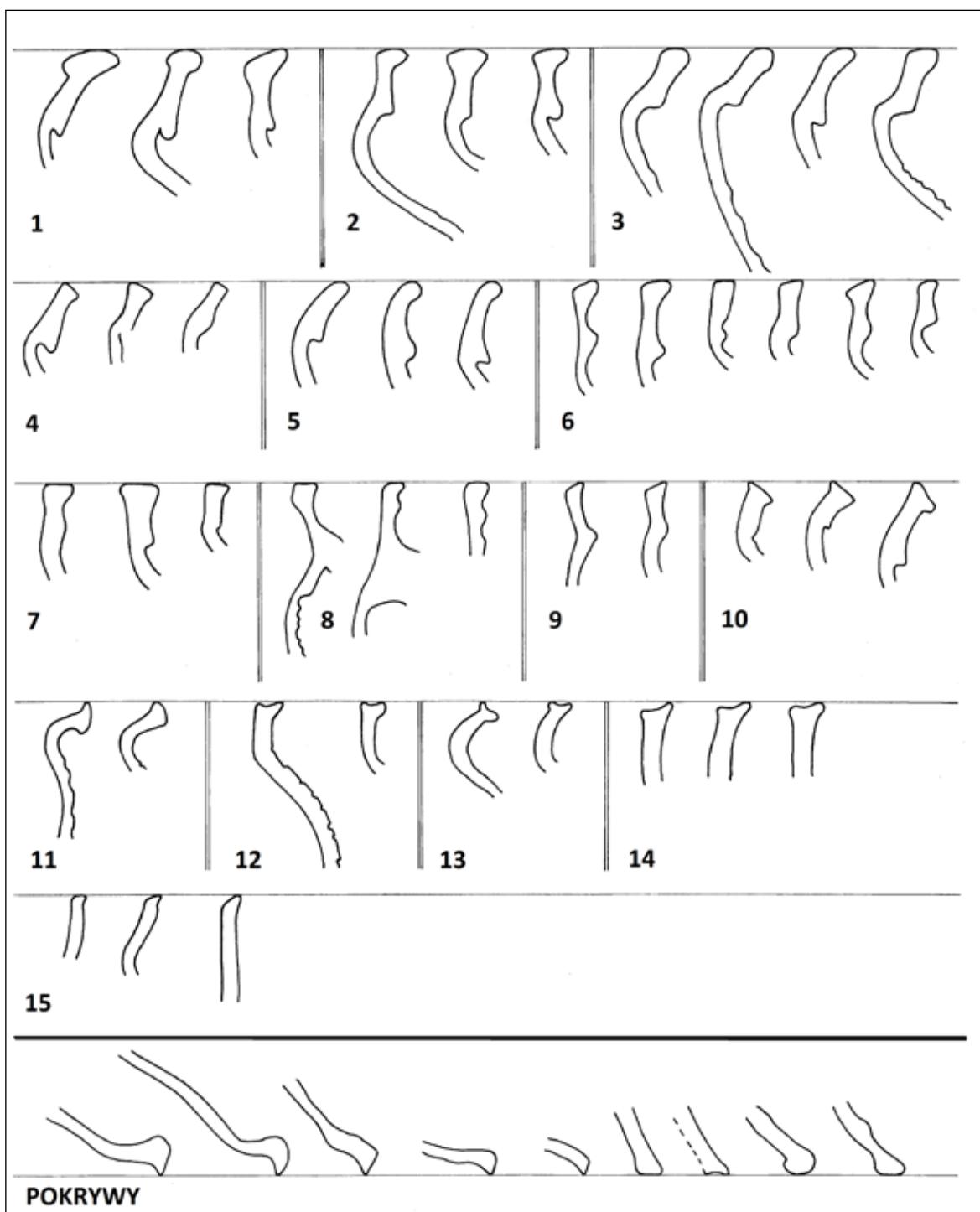
Jedn. strat.	Kategorie wielkościowe [cm]														Stopień erozji				SUMA		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	0	I	II	III			
2	5	12	59	32	19	6	3								1	52	80	3	136		
3			1														1		1		
5	3	25	63	77	37	23	13	14	4	2		1	1	1	12	144	100	8	264		
13		8	9	11	5	2	1	1								24	9	4	37		
14	1	8	30	20	13	1	1									1	46	23	4	74	
15	1	1	2	2	1	1	1									6	3		9		
16		2		5	4	3	1			1	1					8	2	7		17	
17			9	9	7	2	4				1					1	26	5		32	
19		3	4	7	5	3										1	13	7	1	22	
21			4	7	2			1									11	3		14	
22					2			1									3			3	
23					2											1	1		2		
24					1											1			1		
26			6	3	3		1									1	9	3		13	
29		8	51	29	13	10	5	1								8	84	25		117	
30			4	5	4	2	1	1								1	14	2		17	
31		26	57	37	26	14	11	3	5	2					1	1	102	78	3		183
40							1										1			1	
41			2														2			2	
45		1		1	1											1	1	1		3	
48			1			1										1	1			2	
55			1	1	1											2	1			3	
56		17	89	74	24	8	1			1						3	157	51	3	214	
57					3												3			3	
58		33	175	116	70	42	18	13	3	3	1	2	1		6	377	84	10		477	
59		6	6	9	4	2											18	9		27	
61		4	2	2													8			8	
64		3	1	1	2												1	6		7	
SUMA	10	157	575	449	249	120	62	35	12	9	3	3	3	2	149	1084	423	33	1689		

barwę powierzchni, od jasnoszarej, poprzez szarą do siwo-czarnej na całej przestrzeni zachowanego naczynia, można określić jako dość dobry. Jednak część zebranego materiału zabytkowego wykazuje cechy słabego zsiwienia, co nie tylko przejawia się miejscowymi przebarwieniami, ale też zsiwieniem tylko jednej strony naczynia. Zaznacza się też obecność grupy fragmentów naczyń o powierzchni jasno-brązowoszarej lub miejscami jasnych i ciemnych szarych powierzchni na jednym fragmencie ceramiki. Analizowane fragmenty z grodziska wykazują więc ślady wyraźnie nierównego wypału. Generalnie ceramika szara wykonana była z masy ceramicznej z drobną i bardzo drobną domieszką schudzającą. Zaobserwowano głównie białe ziarna piasku o drobnej granulacji i zaokrąglonych krawędziach, które dodawano do gliny w niewielkiej ilości. Przełamy są zwarte i jednolite, a na powierzchniach niezwykle rzadko widoczne są bardzo nikłe wtręty srebrnej miki. Zdecydowana większość ceramiki „siwej” nie wykazuje obecności miki w masie ceramicznej. Nie stwierdzono związku pomiędzy obecnością miki a konkretnym typem czy rodzajem naczynia „siwego”. Nieliczne ułamki ceramiki „siwej” wyściecone mają bardzo drobną domieszkę, słabo widoczną i nie zawierają w masie

ceramicznej miki. Silnie obtaczana ceramika pochodząca z nielicznej grupy garnków barwy kremowej i żółtej ma słabo zwartą masę ceramiczną ze średnią ilością grubej domieszki białego piasku oraz zawiera mikę. Natomiast ceramika barwy brązowej, tzw. tradycyjna, której ułamki głównie brzuśców, ale też paru wylewów o średniej sile obtoczenia znaleziono w kilku jednostkach stratygraficznych (14, 15, 16, 17, 19, 22, 26 i 30) jako pojedyncze egzemplarze, mają w masie ceramicznej zawsze większe ilości domieszki o różnej granulacji i obtoczeniu, a także zawsze widoczna na powierzchni jest srebrna mika. Przefalmy tych naczyń są dwu- i trójbarwne, glina jest miękka, a powierzchnie pokryte okopceniem. Zachowana część przydenna z dnem z naczynia ceglastego szkliwionego ma pylastą domieszkę w zwartym jednolitym przełamie. Gruboziarnista domieszka widoczna była jedynie na dnie jako podsypka.

Formy naczyń

Ze względu na brak całych naczyń w analizowanym zespole zabytkowym, trudno wypowiadać się na temat ich kształtów i proporcji, a podziału na grupy dokonano ze względu na ukształtowanie wylewów.

Ryc. 17. Durąg, st. 1. Grupy form wylewów naczyń późnośredniowiecznych (oprac. U. Kobylińska, rys. D. Wach)

Wynikiem klasyfikacji fragmentów ceramiki naczyniowej odkrytej podczas badań grodziska w Durągu, st. 1 jest zatem podział na grupy naczyń pod względem ukształtowania i wyprofilowania wylewu i wielkości średnicy wylewu naczynia.

Jak można sądzić, w analizowanym materiale wystąpiły głównie górne partie garnków i dzbanów, choć ze względu na brak w większości przypadków zachowanych połączeń między wylewami z szyjką a brzuścami, trudno stwierdzić to jednoznacznie. Mogą zatem przemawiać jedynie pośrednie prze-

słanki, jakimi są np. średnica wylewu czy masywność naczynia, grubość ścianek, stopień wygładzenia powierzchni, obecność wyściecenia, wystąpienie uch, czy takie cechy jak istnienie plam okopienia, czy warstw spalenizny na ściankach.

Podziału dokonano głównie na podstawie pomiaru szerokości brzegu, średnicy wylewu oraz szczegółowej analizy ukształtowania i wyprofilowania krawędzi wylewu (ryc. 17).

1. Wychylona silnie na zewnątrz górną część naczynia, z bardzo szerokim (szerokości 1,2-1,7 cm), pogrubionym brzegiem, zaokrąglonym i ściętym do wewnątrz, z wyraźnie zaznaczającym się głębokim wrębem. Od zewnątrz wysokość profilowanego wylewu wynosi od 2 do 3 cm. Średnice wylewów tych naczyń wynoszą od ok. 18 do 26 cm, głównie są to duże, masywne naczynia, o powierzchni matowej, tzw. „siwe” (tabl. 1:20, 24, 26, 31; 3:6; 6:10, 12, 18; 7:5, 20, 37).

2. Wychylenie górnej części naczynia jest wyraźne, choć mniejsze niż w grupie 1; lekko ścięty, zaokrąglony brzeg (szerokości 1,1-1,4 cm) do wewnątrz, ma lekkie, ale wyraźne i rozległe przegłębienie na pokrywę, z wrębem, od zewnątrz wysokość profilowanego wylewu wynosi ok. 2 cm i jest wyraźnie mniejsze niż w grupie pierwszej. Średnice tych naczyń wynoszą od ok. 13 do 19 cm. Są to średniej wielkości garnki o matowej powierzchni, „siwe”, brązowoszare i brązowe (tabl. 1:22, 25, 27; 3:8; 4:8; 5:3; 6:4, 8, 21-23; 7:36).

3. Wychylenie górnej części naczynia jest silne, brzeg jest wąski, owalny, wychylony na zewnątrz; od wewnątrz przegłębienie na pokrywę jest łagodne, wyraźne i szerokie. Wysokość profilowanego wylewu z zewnątrz wynosi do 2 cm. Średnice wylewów naczyń wynoszą od ok. 10 do 18 cm. Są to niewielkich rozmiarów cienkościenne garnki „siwe”, matowe, ornamentowane żłobieniami i wałeczkami plastycznymi (tabl. 3:5, 7, 10; 5:4, 12; 6:6; 7:39).

4. Wychylenie górnej części naczynia jest wyraźne, brzeg wąski, płasko, ukośnie na zewnątrz ścięty. Profilowanie wylewu jest nieznaczne, charakteryzuje się głównie lekkim przegłębieniem na pokrywę od wewnątrz, a wysokość wylewu od zewnątrz wynosi od 1,4 do 2 cm. Średnice wylewów naczyń wynoszą od ok. 10 do 18 cm. Są to małe i średniej wielkości cienkościenne garnki szare i szarobrązowe, „siwe”, o matowej powierzchni (tabl. 1:13, 15, 28-29; 4:25; 5:5; 7:28, 38; 9:14).

5. Wychylenie górnej części naczynia jest zróżnicowane, bez wgłębienia od wewnątrz, zawsze łukowe, brzeg jest wąski, owalny, zaokrąglony lub z okapem. Wysokość lekko profilowanego wylewu z zewnątrz wynosi od 1,5 do 2 cm. Średnice wylewów naczyń wynoszą od ok. 14 do 18 cm. Są to średnie i małych rozmiarów cienkościenne garnki „siwe”, matowe, brązowoszare i brunatno-czarne (tabl. 1:11, 21; 3:4; 6:5, 11; 9:12; 10:17).

6. Naczynia o pionowym ukształtowaniu górnej części i wąskim, zaokrąglonym i łagodnie ściętym do wewnątrz brzegu. Wylewy są łagodnie profilowane przegłębieniami, wygładzane, barwy szarej, stalowoszarej, „siwej”, czasem o wyścieconej powierzchni. Średnice wylewów zawierają się pomiędzy ok. 11 a 20 cm. Są to dzbanki i dzbanły (tabl. 1:14; 3:2; 4:21; 6:19; 7:2, 6, 22, 34).

7. Naczynia o pionowym ukształtowaniu górnej części lub nieznacznie wychylone, z płaskim od góry brzegiem, o słabo lub lekko wyprofilowanej części zewnętrznej wylewu z lekkim okapem, o całkowitej wysokości od zewnątrz wynoszącej ok. 1,5 cm. Naczynia mają średnicę wylewów wynoszącą od ok. 13 do 19 cm. Są to naczynia o gładkiej powierzchni wylewu, barwy beżowej, jasno brązowej, brązowoszarej, szarej lub „siwej”. Są to prawdopodobnie średniej wielkości dzbanki (tabl. 1:18; 4:17; 6:3; 7:3, 10; 9:13).

8. Naczynia o wyprostowanej górnej części, płaskich lub ukośnie ściętych wąskich brzegach bez wrębów. Spłaszczenie brzegu powoduje rozszerzenie brzegu, przez co wystaje krawędź zewnętrzna, tworząc niewielki okap. Średnice wylewów wynoszą od ok. 9 do 15 cm. Są to dzbanki o małych średnicach, z szerokimi uchami, ciemnoszarej barwy i szorstkiej, matowej lub wyścieconej powierzchni (tabl. 4:19; 7:26; 10:19, 24).

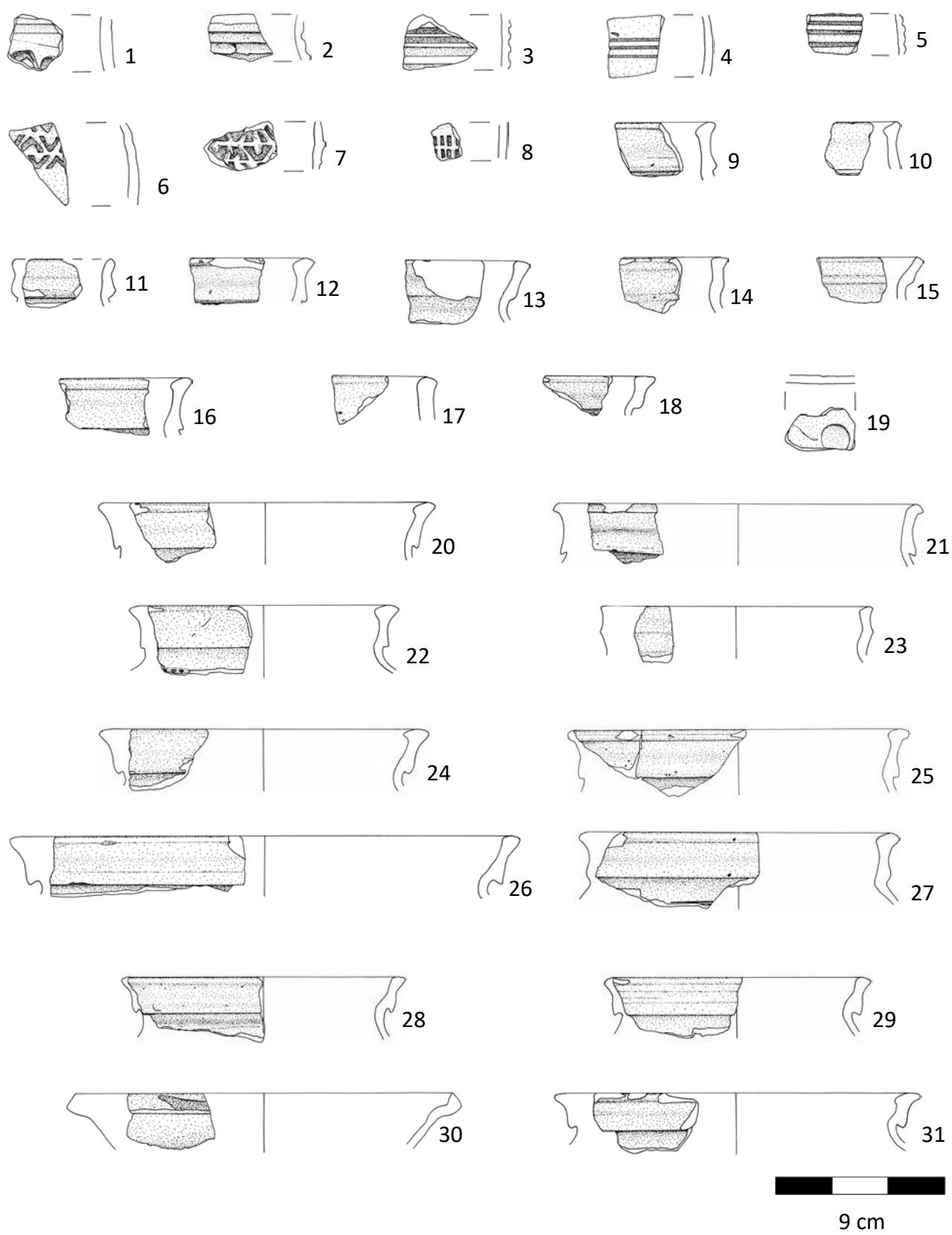
9. Naczynia charakteryzujące się ostrym załomem brzuśca, o poszerzonym, ukośnie ściętym do wewnątrz brzegu. Średnice wylewów wynoszą ok. 14 cm. Jeden z zachowanych fragmentów ma szarą wyścieconą powierzchnię, drugi - spłukaną i zniszczoną ceglasto-szaro (tabl. 1:23; 6:13).

10. Naczynia o lekko łukowato wychylonym wylewie, łagodnym przegłębieniem od wewnątrz na pokrywę lub bez wgłębienia, z profilowanym wylewem z zewnątrz i mocno wydzielającym się okapem. Średnice wylewów wynoszą od ok. 15 do 18 cm. Naczynia mają barwę jasnobrązową, brązową, brązowoszaro lub szarą, są wygładzane, ale niezbyt silnie obyczane. Na powierzchniach obserwuje się okopcenie i spaleniznę, co może wskazywać, iż są to naczynia pełniące funkcję garnków do gotowania (tabl. 6:1, 7; 7:31, 33, 35; 9:10; 10:25).

11. Naczynia z silnym łukowatym wygięciem szyjki wraz z wylewem i owalnym brzegiem od zewnątrz oraz wyraźnym wgłębionym miejscem na pokrywę. Średnice wylewów wynoszą ok. 13-14 cm. Są to naczynia cienkościenne, ornamentowane żłobkami i plastycznymi lekko spłaszczonymi wałeczkami, o powierzchni szarej i ciemnoszarej, „siwej”, matowej (tabl. 4:24; 5:10).

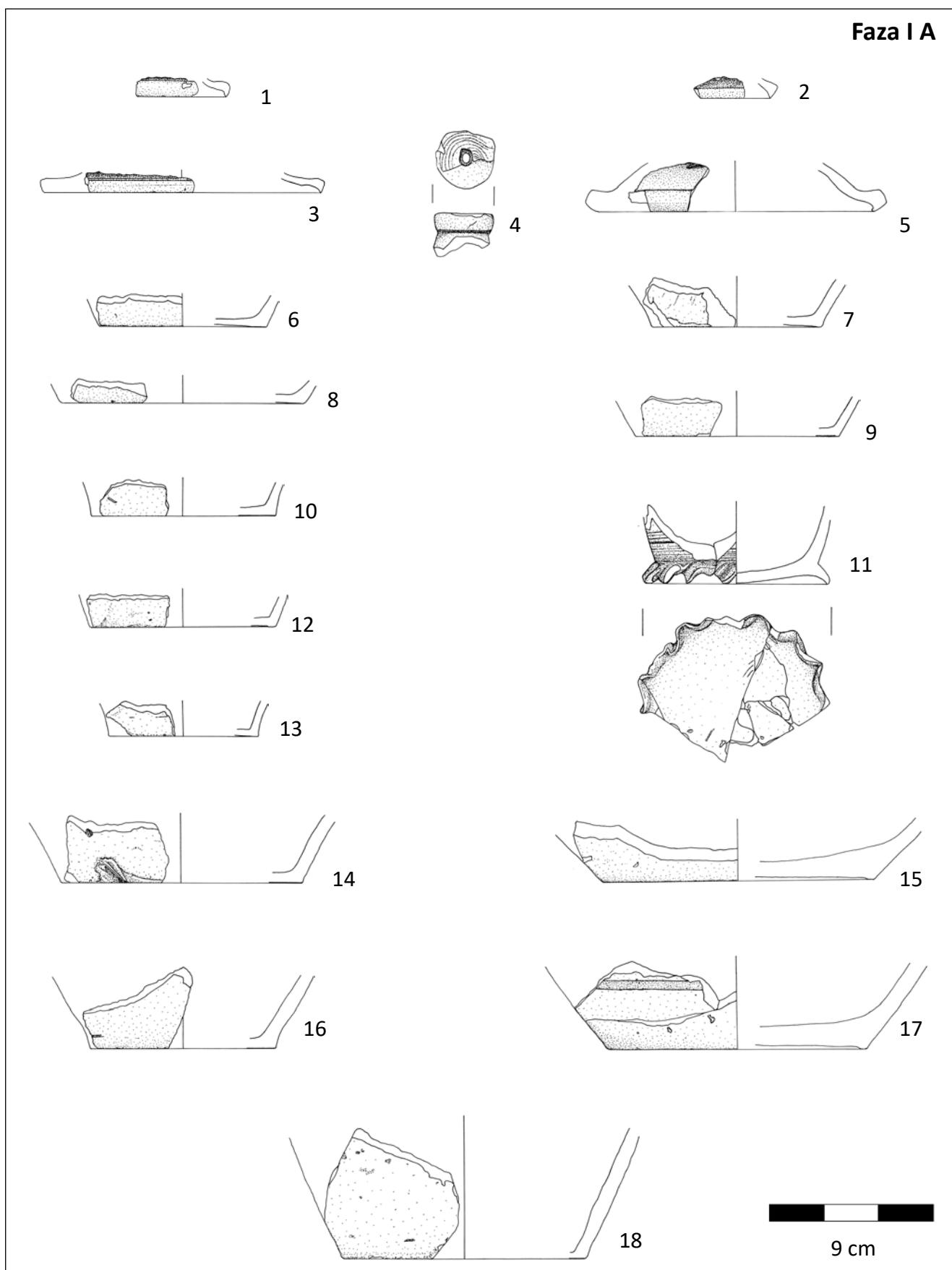
12. Naczynia z wąskim, profilowanym od góry brzegiem, wydzieloną prostą szyjką i baniastym brzuścem pokrytym ornamentowaniem w postaci regularnych rytych żłobków. Średnice wylewów wynoszą od ok. 14 do 17 cm. Są to małe garnki barwy

Faza I A

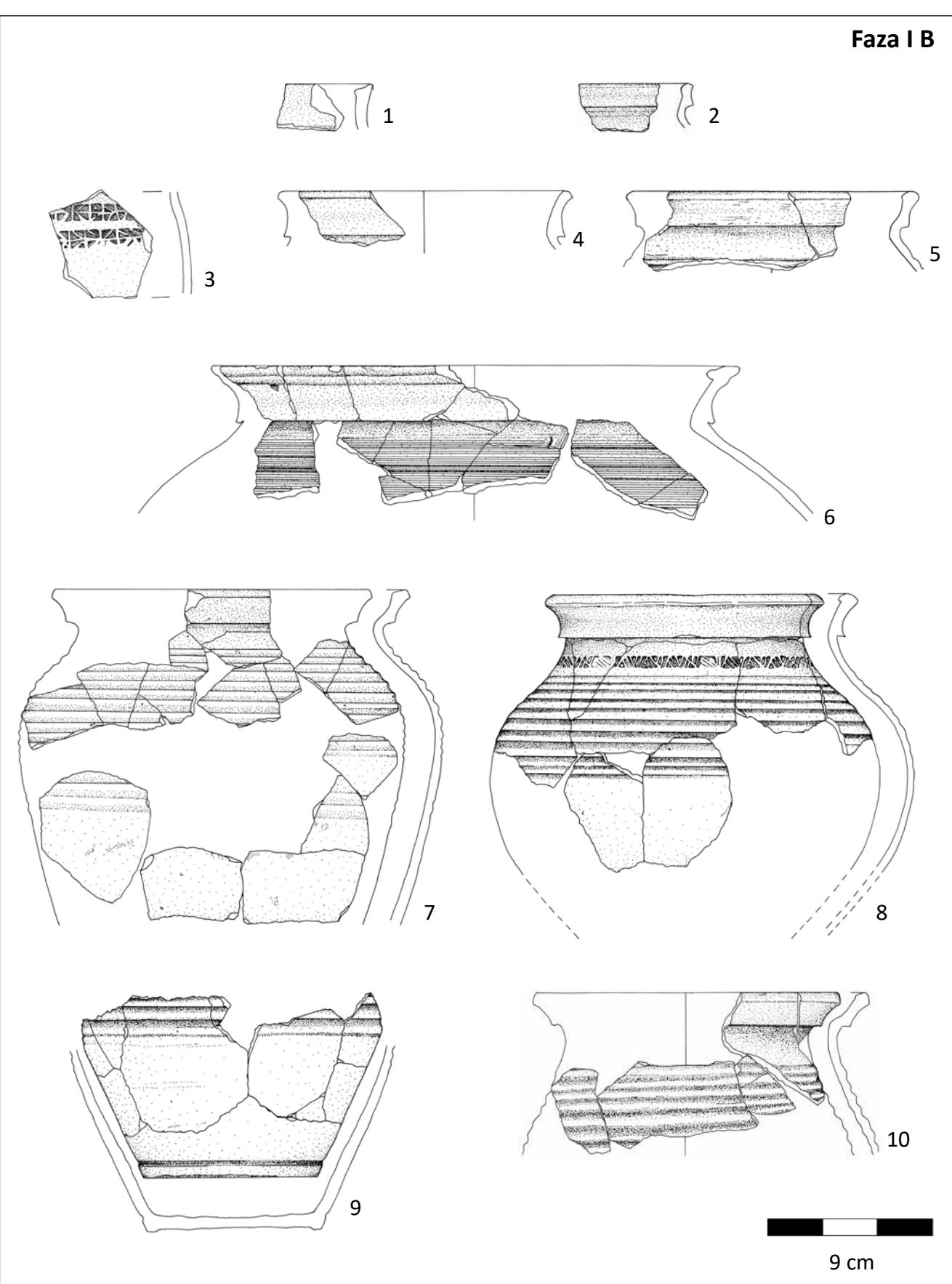
Tablica 1. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy I A (rys. D. Święcka)

Faza I A

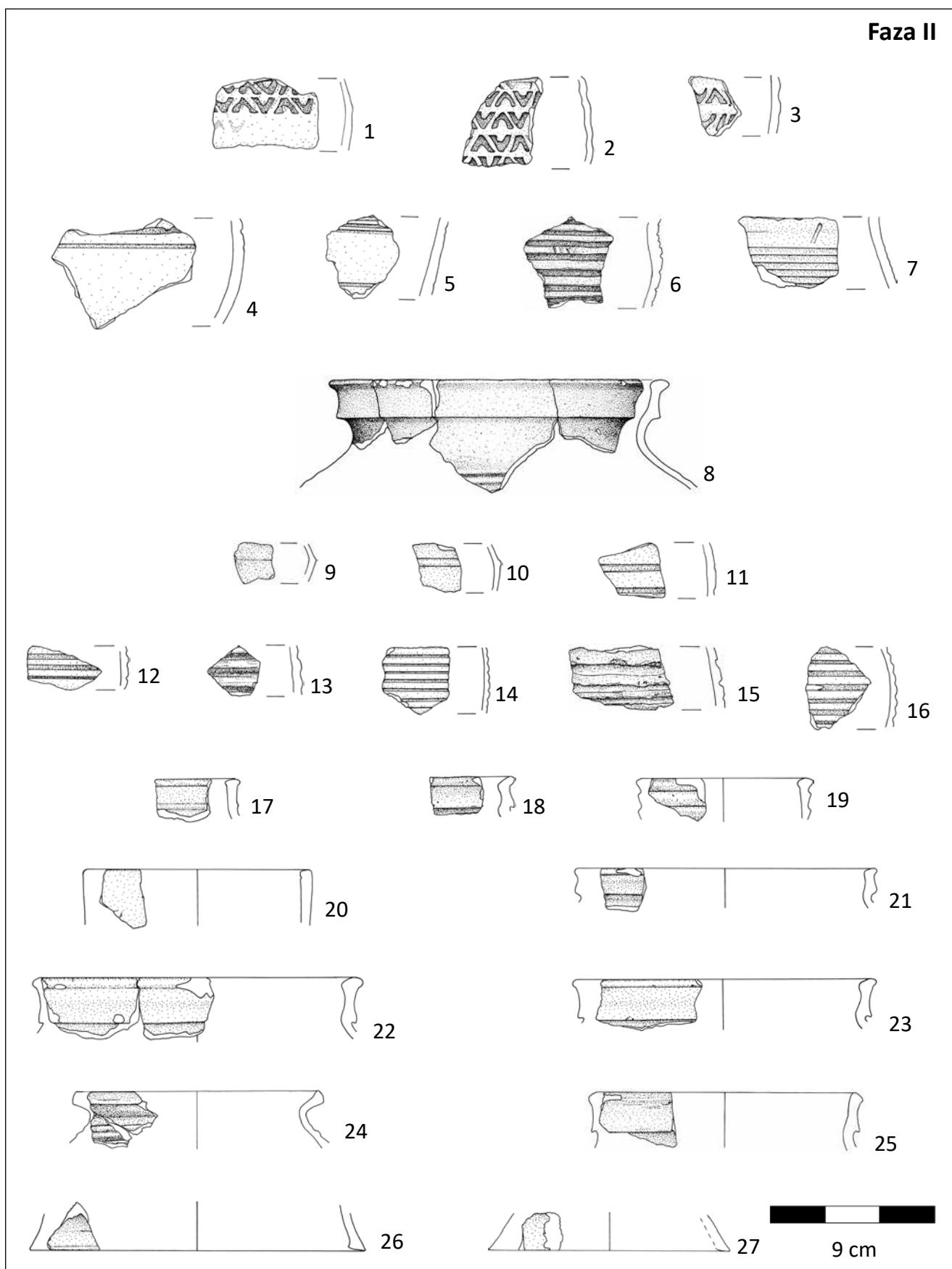
Tablica 2. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy I A (rys. D. Święcka)

Faza I B

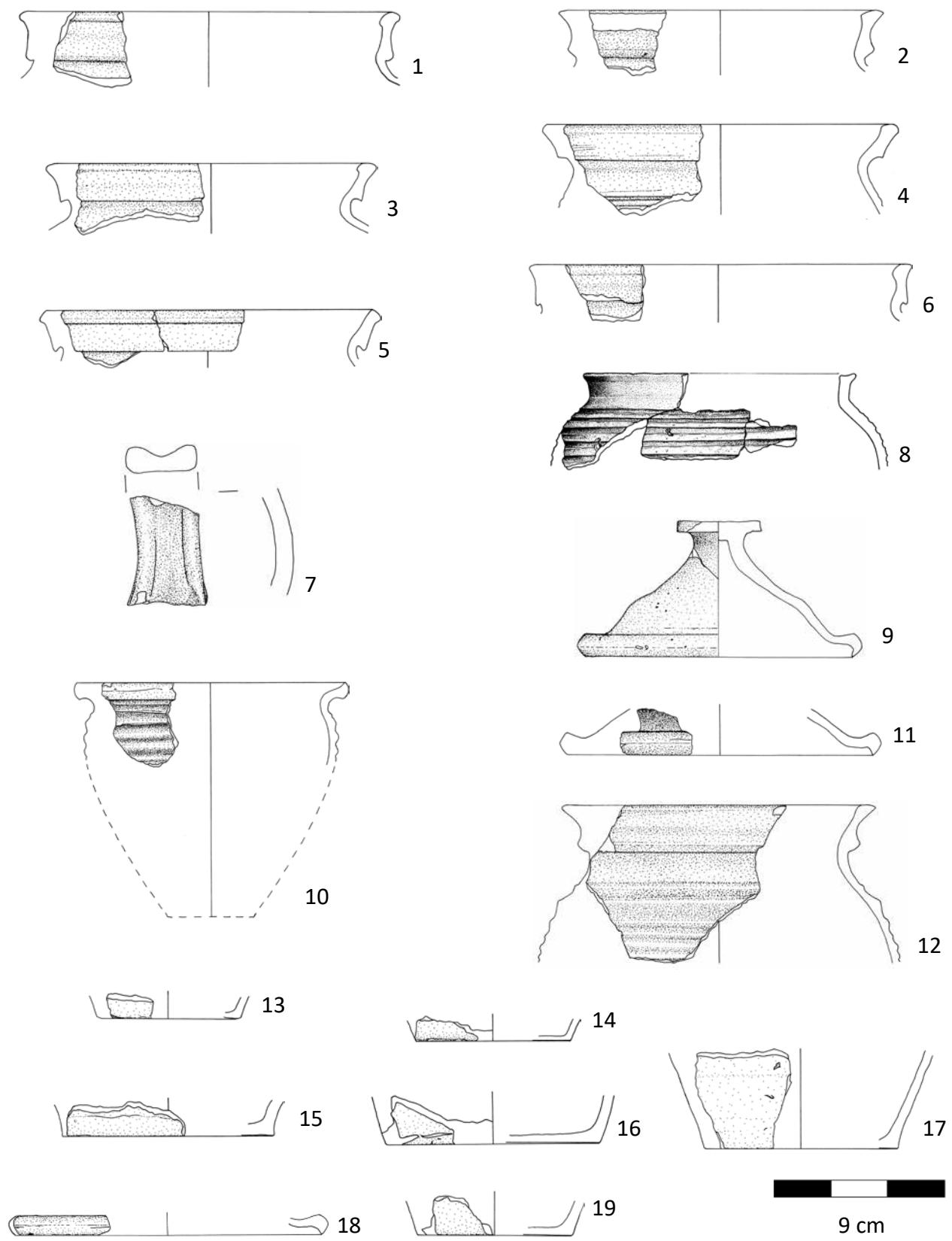
Tablica 3. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy I B (rys. D. Święcka)

Faza II

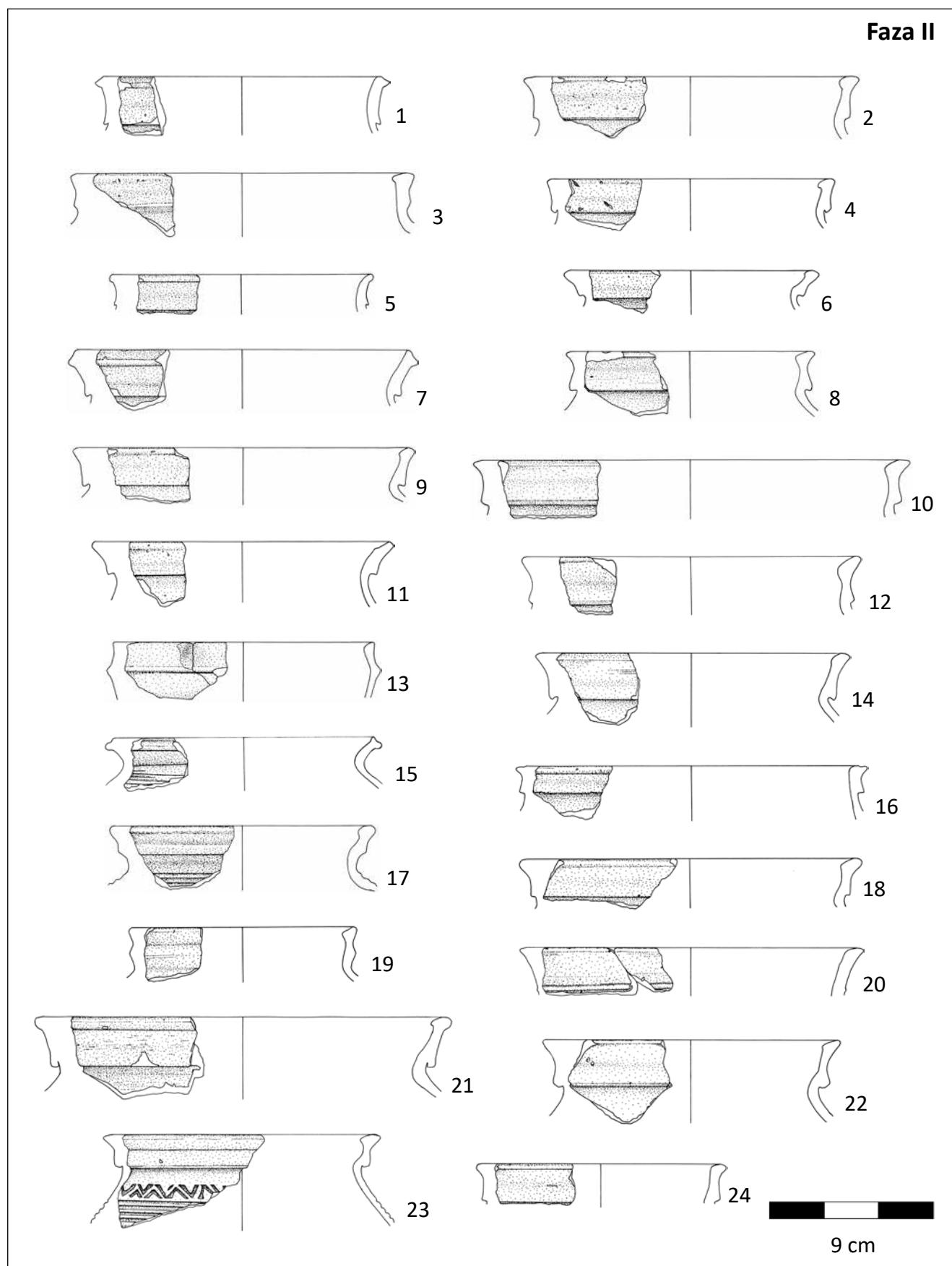

Tablica 4. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy II (rys. D. Święcka)

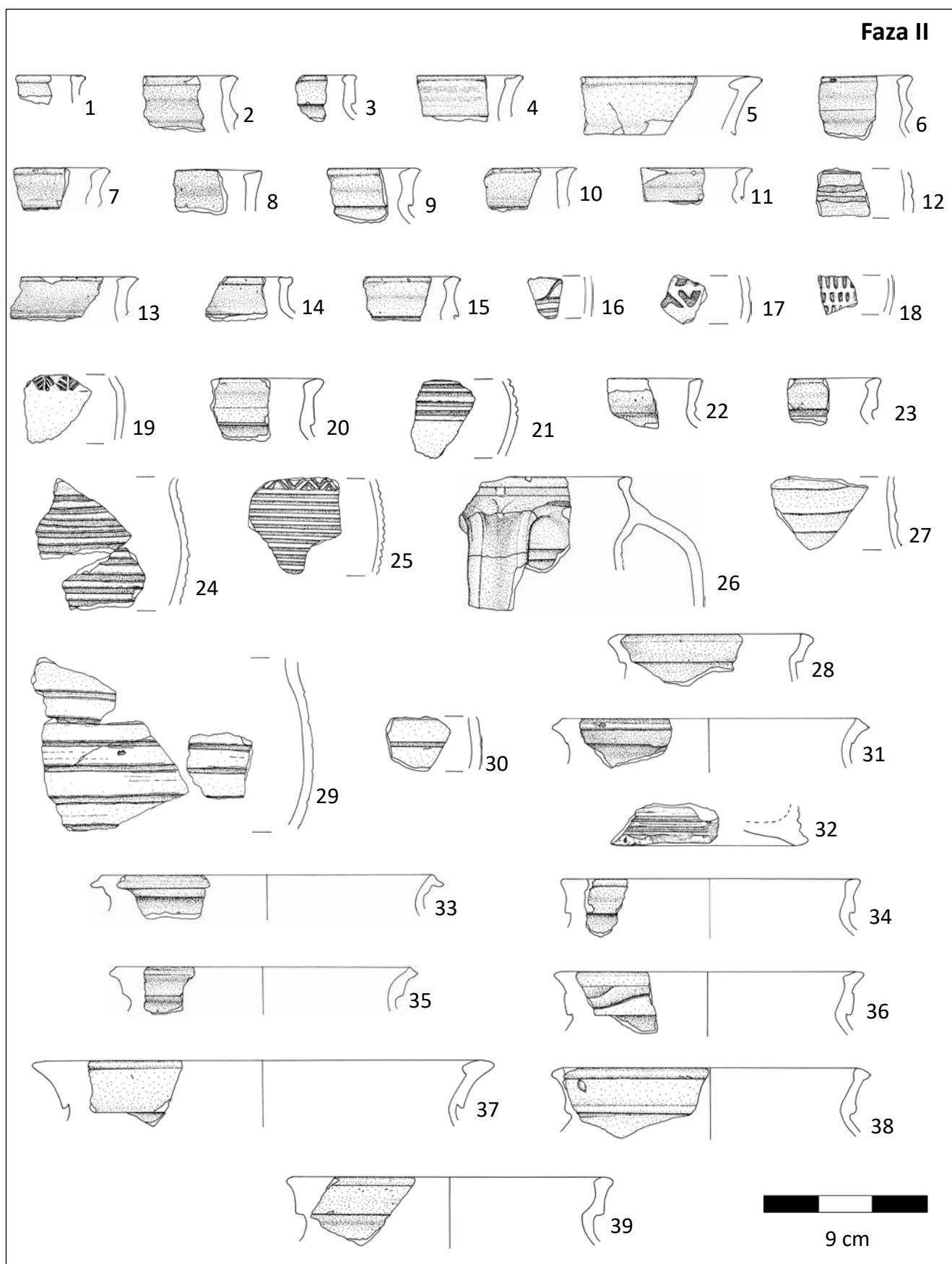
Faza II

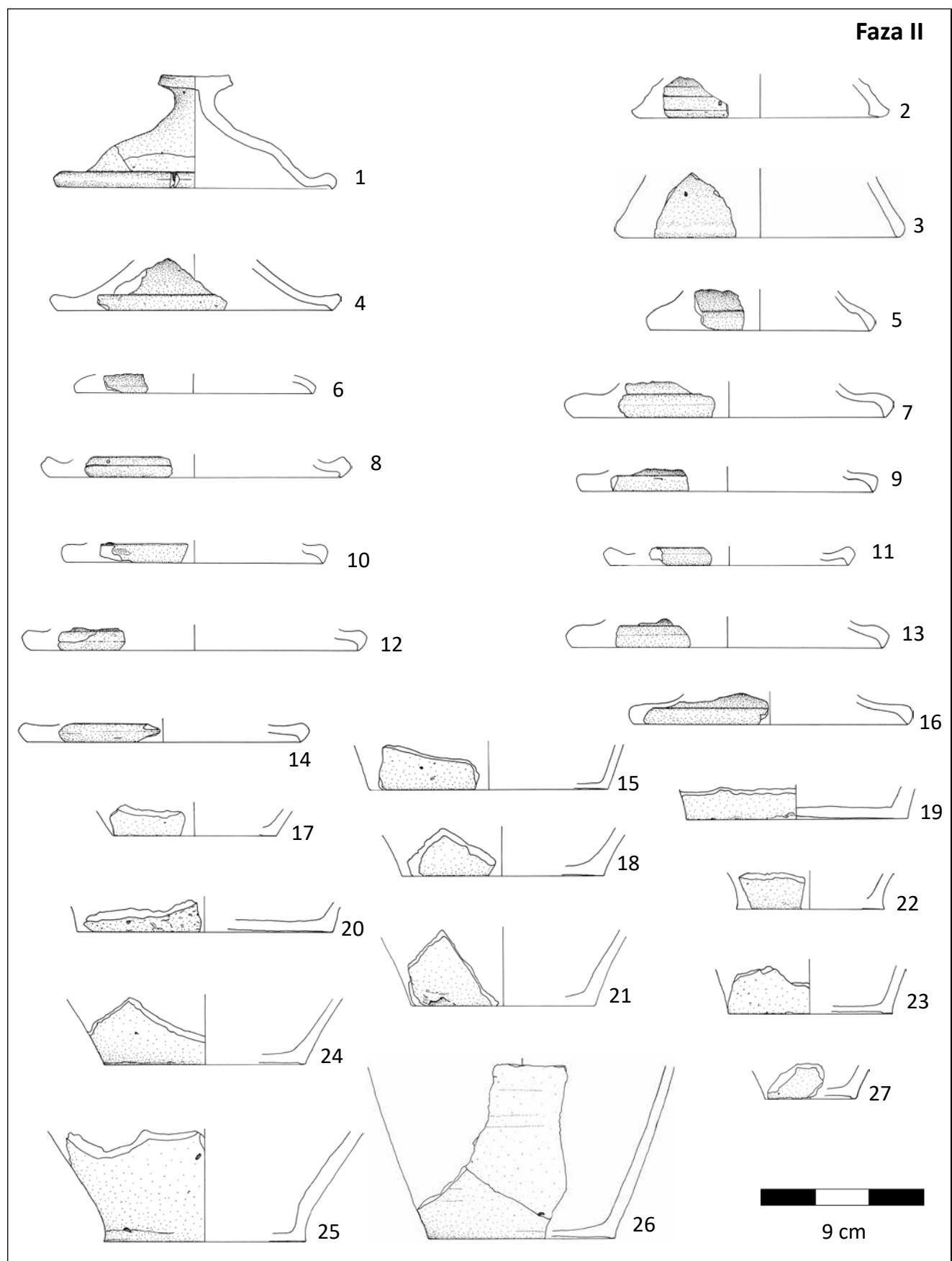
Tablica 5. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy II (rys. D. Święcka)

Tablica 6. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy II (rys. D. Święcka)

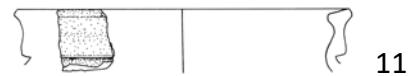
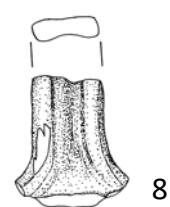
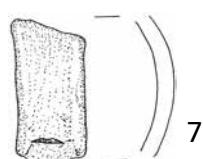
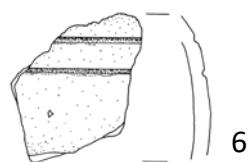

Tablica 7. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy II (rys. D. Święcka)

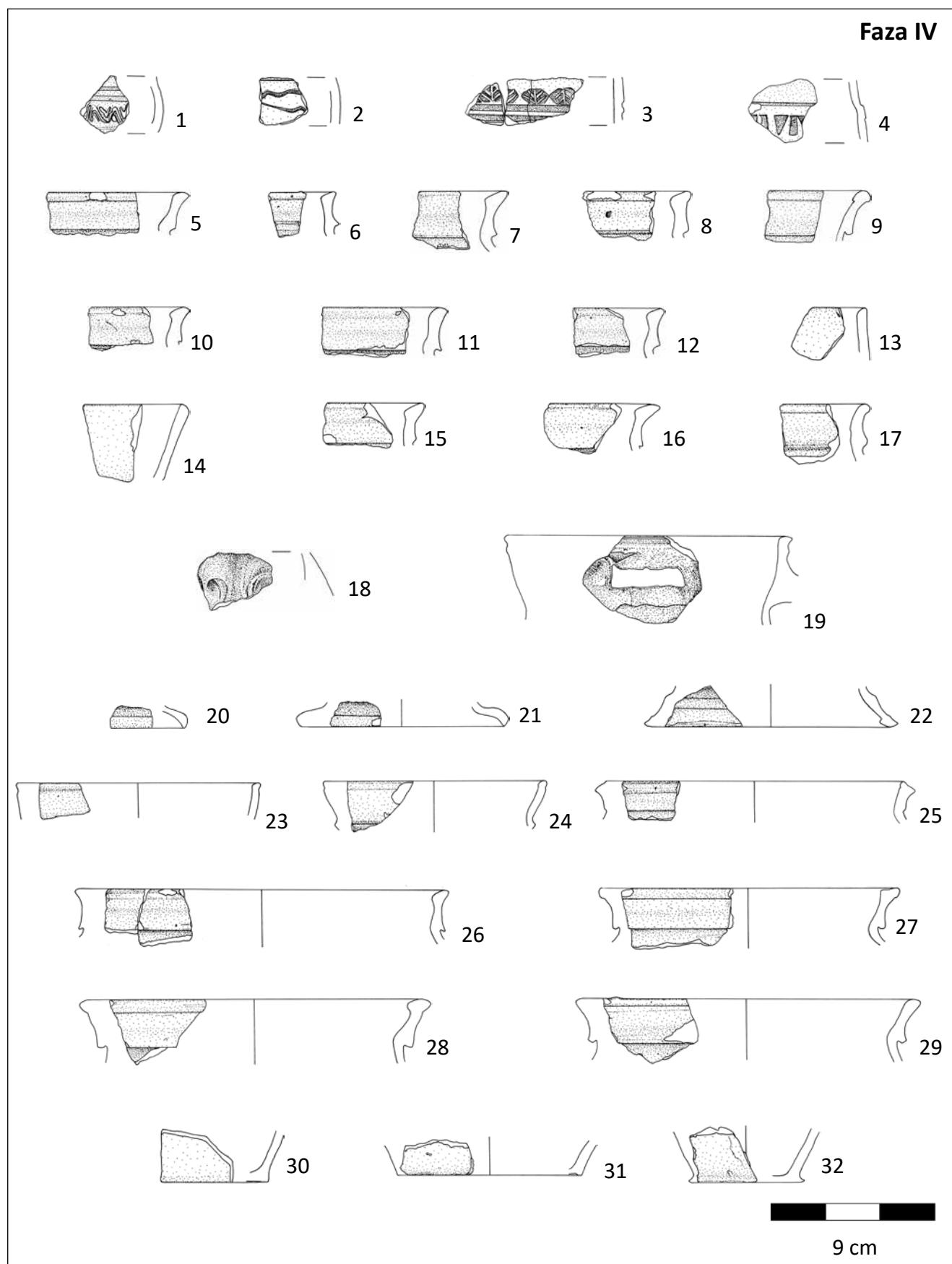
Tablica 8. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy II (rys. D. Święcka)

Faza III

9 cm

Tablica 9. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy III (rys. D. Święcka)

Tablica 10. Durąg, st. 1. Fragmenty naczyń z Fazy IV (rys. D. Święcka)

ceglasto-brązowej z zaznaczającym się silnym okopniem powierzchni (tabl. 5:8; 7:1, 14).

13. Naczynia o łukowato wygiętej szyjce i wychylonym wylewie z wrębem na pokrywę i wąskim, profilowanym od zewnątrz brzegiem, z baniastym brzuścem pokrytym ornamentowaniem w postaci rytych żłobków. Średnice wylewów wynoszą od ok. 14 do 17 cm. Są to małe, cienkościenne garnki barwy ceglastro-brązowej, z zaznaczającym się silnym okopniem powierzchni (tabl. 6:15).

14. Naczynia z profilowanym od góry brzegiem, wydzieloną prostą szyjką i baniastym brzuścem pokrytym ornamentowaniem w postaci rytych żłobków. Średnice wylewów wynoszą od ok. 13 do 18 cm. Są to naczynia grubościenne z prostą długą szyjką, barwy brązowej i kremowej, o cechach silnego obtoczenia i zagładzania powierzchni (tabl. 1:10; 3:1; 7:4, 8).

15. Naczynia o lekko rozchylonej części górnej, płasko ściętym do wewnętrz brzegu, cienkościenne, małych rozmiarów. Są to naczynia o powierzchni jasnoszarej, wyściecone, dobrze wykonane, o regularnych równych ścianach. Są to prawdopodobnie miseczki lub kubeczki (tabl. 10:23).

Naczynia z grup 1-6 mają odpowiedniki zarówno w ceramice „siwej” z Pomorza Zachodniego¹², jak i terenów geograficznie najbliższych Warmii i najlepiej rozpoznanych pod względem archeologicznym, to jest z Ziemi Chełmińskiej¹³. Do naczyń z szerokim pogrubionym brzegiem grup 1-2 podobna jest także forma ceramiki naczyniowej stalowoszarej z siedziby krzyżackich prokuratorów w Pniu w Ziemi Chełmińskiej, funkcjonującej w 1 ćwierci XV wieku¹⁴. Niewątpliwe analogie pochodzą także z nawarstwień osadniczych zamku w Ostródzie¹⁵, czy też ze średniowiecznego przedmieścia w Iławie¹⁶. Podobne garnki z wychylonymi wylewami spotykamy w Reszlu datowanym na drugą połowę XIV w.¹⁷, a także w Starym Dzierzoniu, st. 1¹⁸, gdzie datowane są na XIV w. Naczynia z grupy 6-7 mają swoje odpowiedniki w formach dzbanów wydzielonych przez M. Rębikowskiego¹⁹ oraz ceramiki ceglastej z Ziemi Chełmińskiej, opisanej przez D. Polińskiego²⁰, natomiast nieliczna grupa 8 ma analogie w grupie naczyń stalowo-szarych (GT V) z Ziemi Chełmińskiej²¹ oraz w np. w formach dzbanów z gro-

dziska w Truplu, st. 1²². Grupa 9 to formy podobne do naczyń stalowo-szarych (GT V), całkowicie obtaczanych z Ziemi Chełmińskiej²³, podobnie jak naczynia z grupy 10²⁴, 11²⁵, 12²⁶ i 13²⁷. Natomiast grupa 14 jest podobna do form naczyń ceglastych całkowicie obtaczanych z Ziemi Chełmińskiej²⁸.

Pokrywki naczyń (tabl. 2:1-5; 4:26-27; 5:9, 11, 18; 8:1-14, 16; 9:9; 10:20-22)

Pokrywki związane są ściśle z garnkami, których tworzyły uzupełnienie jako przykrycie, zapobiegające zanieczyszczeniu pożywienia znajdującego się w naczyniu. Miały one zróżnicowane grubości, rozmiary i średnice, aby odpowiednio dopasować się do naczyń, z którymi miały tworzyć całość. Pokrywki odkryte w warstwach grodziska w Durągu, st. 1 były zarówno małe, cienkościenne, o średnicach od ok. 11 do 14 cm, jak i grubsze, masywniejsze, z szerszym wylewem, o średnicach wynoszących od ok. 15 do 20 cm. Rekonstrukcje zachowanych większych części pokrywek wskazują, że są to w większości formy określane w literaturze jako pokrywki stożkowe²⁹. Mają one w przeważającej liczbie zaokrąglone od zewnątrz brzegi, ostrą krawędź styczną do wylewu garnka, a stożkowato wznoszącą się ścianka pokrywy zakończona była okrągły, płasko ścięty od góry uchwytem o średnicy ok. 3,5 cm (tabl. 2:4), umieszczonym na okrągłej podstawie o wysokości ok. 1-1,5 cm (tabl. 5:9; 8:1).

Oprócz typowych pokryw, charakteryzujących się zaokrąglonym brzegiem z ostrą krawędzią, występującymi w różnych wersjach wielkościowych, zidentyfikowano także formy o płaskim (tabl. 4:26-27) oraz zaokrąglonym, owalnym zakończeniu brzegu (tabl. 8:2-3), o średnicach wynoszących od ok. 13 do 18 cm. Wszystkie zachowane fragmenty pokryw pochodziły z ceramiki ciemnoszarej, „siwej”, matowej.

Pokrywy odkryte w nawarstwieniach grodziska w Durągu, st. 1 są bardzo podobne w swym kształcie do pokryw, które znane są na dużym obszarze występowania garnków „siwych” w okresie 2. połowy XIV i początków XV wieku. Analogiczne formy pokryw znalezione np. w Siedlątkowie, gm. Pęczniew, pow. poddębicki (z 2. połowy XIV w.), Stoszewach, gm. Bobrowo, pow. brodnicki (z początku XV w.), w War-

¹² Rębkowski 1995: ryc. 11:1A, 1B.

¹³ Poliński 1996: ryc. 4b: 5a-k; ryc. 57: n, p-s, u, y; 59: b-c.

¹⁴ Poliński 2013: ryc. 36:b, d.

¹⁵ Michalski 1997: ryc. 16:7; 17: 12, 21.

¹⁶ Kobylińska 1999: tabl. I:1A, 1B, 9.

¹⁷ Sikora-Ulfik 1994: ryc. 1, 3-6.

¹⁸ Gazda et al. 2013: ryc. 29:m.

¹⁹ Poliński 1996: ryc. 12:1C, 1D.

²⁰ Poliński 1996: ryc. 4a:9a-d.

²¹ Poliński 1996: ryc. 4b:6a.

²² Por. opracowanie wyników badań tego grodziska, w niniejszej publikacji.

²³ Poliński 1996: ryc. 4b:9.

²⁴ Poliński 1996: ryc. 4b:5m.

²⁵ Poliński 1996: ryc. 4b:3a.

²⁶ Poliński 1996: ryc. 4a:1b.

²⁷ Poliński 1996: ryc. 4a:5g.

²⁸ Poliński 1996: ryc. 4a:1b.

²⁹ Rębkowski 1995: 35, tabl. 36:4, 12.

szawie-Wilanowie (z XIV w.)³⁰, czy w Napolu, st. 1, gm. Kowalewo Pomorskie, pow. golubsko-dobrzyński (z 4. kwierci XIII i 1. połowy XIV w.)³¹. Pokrywy obejmujące zaopatrzone w mnies lub bardziej pazurowany występują jako brzeg od strony garnka występują najczęściej w materiałach z grodów, gródków i zamków; znane są też z nawarstwień osadniczych we wczesnych założeniach miejskich Warmii³². Pokrywy o owalnym brzegu mają analogie w materiale ze stanowiska 1 w Pniu, gm. Dąbrowa Chełmińska, pow. bydgoski³³.

Ucha

Wszystkie zachowane w materiale zabytkowym z grodziska w Durągu, st. 1 ucha ceramiki stalowoszarej należą do form pionowych, taśmowatych, szerokich (ok. 3 do 3,5 cm), masywnych, z przegiębieniem w środkowej części (tabl. 5:7; 7:26; 9:7-8; 10:18-19). Są one przyklejane szeroką powierzchnią do ścianki naczynia, z zaznaczającymi się nierównymi odstającymi zgrubieniami nawarstwień masy ceramicznej.

Dna naczyń (tabl. 2:6-18; 5:13-17, 19; 7:32; 8:15, 17-27; 9:15; 10:30-32)

Dna naczyń z Durąga, st. 1 były głównie płaskie (50 fr.) rzadko lekko wklęsłe (15 fr.), a jedynie 5 fr. było wklęsłych. Przede wszystkim były to dna z podsypką zacieraną; nieliczne były płaskie odcinane. Jeden fragment ma ślad odcisku osi podkładki (tabl. 1:19). Średnice den płaskich należące do naczyń szarych, silnie obtaczanych, mają zróżnicowane wielkości, od małych do dużych, to jest do 6 cm do 14 cm; najwięcej było den o wielkości 8 cm do 11 cm. Są to głównie dna o prostych ściankach części przydennej, z rzadka jedynie z wydzielającą się stopką (tabl. 2:7, 16; 5:15; 8:22; 10:32). Powierzchnia zewnętrzna den jest równa i była prawie zawsze zacierana. W dwóch przypadkach dna o średnicy 6 cm i 10 cm, pochodzące od naczyń o charakterze pucharka ze stopką, mają widoczne nikkłe ślady delikatnego odcinania. Jedno z naczyń płaskich ma ślady podważania i uszkodzeń ścianki zewnętrznej (tabl. 2:14). Dna lekko wklęsłe, zarówno „siwe”, jak i szaro-brązowe, mają średnice od 7 do 15 cm, najczęściej 9 do 10 cm, z przeważnie słabo zaznaczającym się płaskim wałkiem dookolnym w przypadku dużych den, pochodzących od masywnych naczyń (tabl. 2:17; 8:24, 26). Natomiast nieliczne dna wklęsłe, przeważnie małej średnicy (od 5 do 10 cm), zawsze miały dobrze widoczne, mocno uwydawnione wałki dookolne i pochodziły zawsze z ceramiki ceglastej i brązowo-szarej (tabl. 3:9; 8:27).

Ornamentyka

Ozdabianie naczyń z Durąga, st. 1 było dość jednorodne w postaci żlobień, plastycznych wałków i odcisków stemplem. Od wygięcia szyjki i przejścia w baniasty brzusiec naczynia były ozdobione poziomymi żlobkami dookolnymi oraz dodatkowo niektóre miały poniżej ornament w postaci płaskich wałków z szerszymi przegiębieniami powierzchni (tabl. 1:2-5; 3:5-10; 4:4-19, 24; 5:4, 8, 10, 12; 6:15, 17, 20, 23; 7:21, 24-25, 27, 29-30; 9:2, 4-6). Żlobienia rylcem wykonane są starannie na dużych obszarach brzuśca lub pasmami po kilka w większych odstępach (tabl. 4:5). Były to rylce cienkie (tabl. 3:6) i zaostrzone, pozostawiające wąskie głębokie ryty z najgłębszym przegiębieniem w środkowej części żlobka (tabl. 4:5-6) lub szersze (0,2-0,3 cm) rylce o płaskich końcówkach (tabl. 4:11, 15-16), pozostawiające szerokie i niezbyt głębokie rowki o płaskim wnętrzu. Głęboko ryty ornament żlobień został wykonany po zakończeniu prac nad naczyniem, bez wykonania zagładzania powierzchni, a brzegi żlobień pozostają wysokie i ostro zakończone. Występują też przykłady głębokich rowków i wysokich wałeczków pomiędzy nimi, o powierzchni wykazującą cechy zagładzania i wyrównywania (tabl. 3:7, 10). Zauważać można zasadę, iż w dolnych partiach naczynia żlobienia są szersze i płytse, niż w wyższych partiach naczynia lub też mają przegiębienia bliżej dna przedzielone coraz niższymi wałeczkami (tabl. 3:7). Niekiedy na fragmentach dzbanów o cylindrycznych górnych partiach występują głębokie rowki z wysokimi obłymi przestrzeniami pomiędzy nimi (tabl. 7:26) lub ornament geometrycznych odcisków. Najczęściej brzuśce oraz powierzchnie szyjek pod wylewem nosiły ornament geometrycznych odcisków. Są to kombinacje małych trójkątów, prostokątnych i kwadratowych wgłębień i prostych odcinków (tabl. 1:6-8; 7:17, 25; 10:4). Tworzą one wzory ułożone pasmami (tabl. 3:3; 4:1-3), ukośnie rowki tworzące „małe listki” (tabl. 7:19; 10:3) oraz ukośnie i proste pasy krótkich odcinków (tabl. 3:8; 7:18)³⁴. Odciski bywają głębokie i bardzo starannie wykonane, wyraźne (tabl. 6:23), ale też często niewyraźne i zatarte. Ornament taki występuje często w dwóch lub w kilku rzędach, jeden pod drugim. Sporadycznie wystąpiły jako ornamenty pojedyncze ryte linie faliste, starannie wykonane, o łagodnych łukach na brzuścach i na profilowanym wylewie (tabl. 1:1; 7:16, 36; 10:1-2). Analogiczną ornamentykę w postaci odcisków stempelkowych znajdziemy na ceramice wypalonej w atmosferze redukcyjnej na wielu stanowiskach z regionu Warmii i Mazur³⁵.

³⁰ Kruppé 1981: plansza 66, 69.

³¹ Poliński 1996: ryc. 57:j, m.

³² Kobylińska 1999: tabl. 10: 1-3.

³³ Poliński 2013: ryc. 37:c.

³⁴ Hoffmann i Mackiewicz 2004: ryc. 31:5-6.

³⁵ Sikorska-Ulfik 1994: ryc. 2; Michalski 1997a: ryc. 16:28, 34-35; Michalski 1997b: ryc. 59:2; Kobylińska 1999: tabl. 3:5.

Podsumowanie

Ceramika całkowicie obtaczana, szara z Durąga, st. 1 ma swe analogie w formach garnków z XIV – 1 poł. XV w. z wielu stanowisk na terenie całej Polski, np. z Sie- dlątkowa, gm. Pęczniew, pow. poddębicki (z 2. połowy XIV w.), Chrostowej, gm. Łapanów, pow. bocheński (z XIV w.), Mymonia, gm. Besko, pow. sanocki (z XIV i 1. poł. XV w.), Ryczenia, gm. Góra, pow. górowski (z XIV-XV w.), czy Słoszewów, gm. Bobrowo, pow. brodnicki (z początku XV w.)³⁶ Nieliczne dzbany z Durąga są nieco podobne do form dzbanów Siedlątkowa z 2 poł. XIV w., Chrostowej z XIV w., czy Słoszewów z początku XV w.³⁷ Wiele elementów wspólnych z ceramiką z Durąga znajdujemy na wielu stanowiskach z Ziemi Chełmińskiej i Warmii i Mazur z tego okresu³⁸.

Charakterystyczne dla zespołu ceramiki z Durąga, st. 1 jest ubóstwo form – są to głównie garnki i pokrywki do nich, rzadziej występują dzbany, a zupełnie sporadycznie misy, czy kubeczki. Zdecydowana jest przewaga w zestawie ceramiki naczyniowej egzemplarzy ciemnoszarych, czyli tzw. „siwych”, mato-wych, a niska frekwencja egzemplarzy „siwych” wyścieconych i szkliwionych. Jednocześnie pamiętając o współwystępowaniu na terenie grodziska garnków „tradycyjnych” barwy brązowo-brunatnej i sporadycznej obecności ceramiki „stołowej” należy umieścić mieszkańców grodu w Durągu, st. 1 w sytuacji niewielkiego skupiska osadniczego, gdzie część wyrobów glinianych wykonywana była przez miejscową ludność z osad, w których dostarczano produkty spożywcze do grodu. Fakt, że w skład assortymentu naczyń wchodziły głównie garnki z pokrywami i niewielka stosunkowo liczba dzbanów, przy marginalnej liczbie egzemplarzy ceramiki „siwej” wyścieconej, wskazuje zasadniczo na podstawowy zestaw naczyń kuchennych. Jednocześnie, ze względu na dość bogaty zestaw przedmiotów z żelaza i ich urozmaicony charakter wydaje się, że mieszkała tu i pełniła straż niewielka grupa rycerzy w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV w. Niewielka liczba fragmentów ceramiki silnie obtaczanej ceglastej i polewanej sugeruje przetrwanie grodu do drugiej połowy XV w.

Zabytki wydzielone

Zabytek wykonany z kości (tabl. 11:1)

W 29 jednostce stratygraficznej odkryto fragment okładziny z kości. Jest to podłużna listewka o grubości 0,2 cm, długości ok. 6,5 cm i szerokości 1,2 cm, która

pomiędzy głębokimi żlobieniami wzdłuż krawędzi ma wyrzeźbione na powierzchni zewnętrznej motywy roślinne. W środkowej części okładziny widoczny jest wywiercony otwór o średnicy ok. 0,3 cm.

Zabytki wykonane z żelaza

Grot bełtu do kuszy (tabl. 11:2)

W jednostce stratygraficznej 17 znaleziono dobrze wykonany i w całości zachowany grot bełtu do kuszy, o wadze 39,71 g, o długości całkowitej 9,2 cm, z zachowanym trzpieniem. Grot bełtu jest masywny, o niemal czworokątnym przekroju, z wyraźnie zaznaczającymi się wzdłużnymi krawędziami. Kolec grotu o długości ok. 3,6 cm jest smukły w kształcie, a największa jego szerokość przypada w 2/3 długości całkowitej i wynosi 1,1 cm x 1,5 cm.

O istnieniu wielu rodzajów grotów bełtów świadczą różne wzmianki pisane i ikonograficzne³⁹. Z wielu informacji pisanych wiadomo, że w licznych arsenałach Zakonu przechowywano wiele kuszy. W niewielkich komturiach chełmińskich liczba bełtów sięgała kilku tysięcy, a jedynie w Toruniu w 1394 r. znajdowało się ich 48 tysięcy, natomiast w zamku w Lipienku spis bełtów obejmował 200 egzemplarzy⁴⁰. Bełty kuszy znajdowano także w wielu mniejszych strażnicach i warowniach w regionie warmińsko-mazurskim, najczęściej o charakterze drewniano-ziemnych gródków stożkowatych, między innymi w Narzymiu, gm. Iłowo-Osada, pow. działdowski, w Starym Dzierzgoniu, st. 1, pow. sztumski, Szurpiłach, st. 3, gm. Jeleniewo, pow. suwalski, czy w Iławie, st. 33 – Wielka Żuława⁴¹.

Noże (tabl. 11:3, 5)

W jednostce stratygraficznej 58 znaleziono duży noż (tabl. 11:3), zachowany prawie w całości, o nieco skorodowanym ostrzu szerokości u nasady 2,3 cm i długości całkowitej ok. 23 cm, w tym ostrze długości 17 cm, z trzpieniem długości ok. 6 cm. Z drugiego noża z jednostki 29 zachowała się jedynie część skorodowanego ostrza na długości 6,5 cm (tabl. 11:5).

Klucze (tabl. 12:1-2)

W jednostce stratygraficznej 29 znaleziono zachowany w całości klucz do kłódki cylindrycznej (tabl. 12:1), a w jednostce stratygraficznej 17 znaleziono prawdopodobnie podobny klucz, ale bez zachowanej końcówki otwierającej zamek (tabl. 12:2). Klucz zachowany w całości ma 9,5 cm długości i wykonany jest z płaskiej blaszki o grubości ok. 0,3 cm, zwężającej się

³⁶ Kruppé 1981: plansza 30: 4, 6, 8, 10, 14-16, 18, 20; plansza 31:5, 10-11, 14, 16.

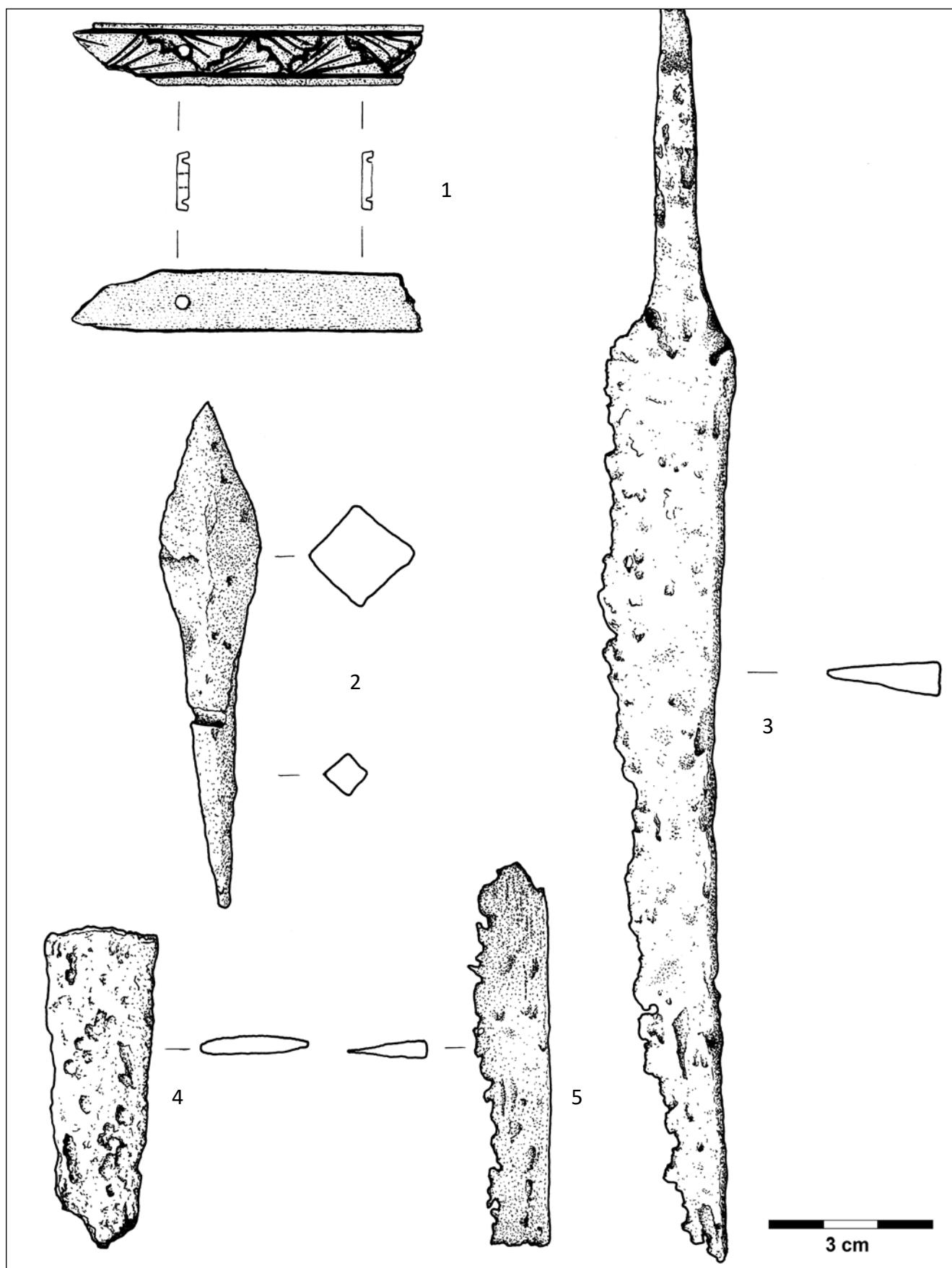
³⁷ Kruppé 1981: plansza 48:1-3, 8-9.

³⁸ Michalski 1997a: ryc. 16-19, 23; Poliński 2013: ryc. 36:b-d; 37:b-c, e; Żurek 2013: ryc. 36.

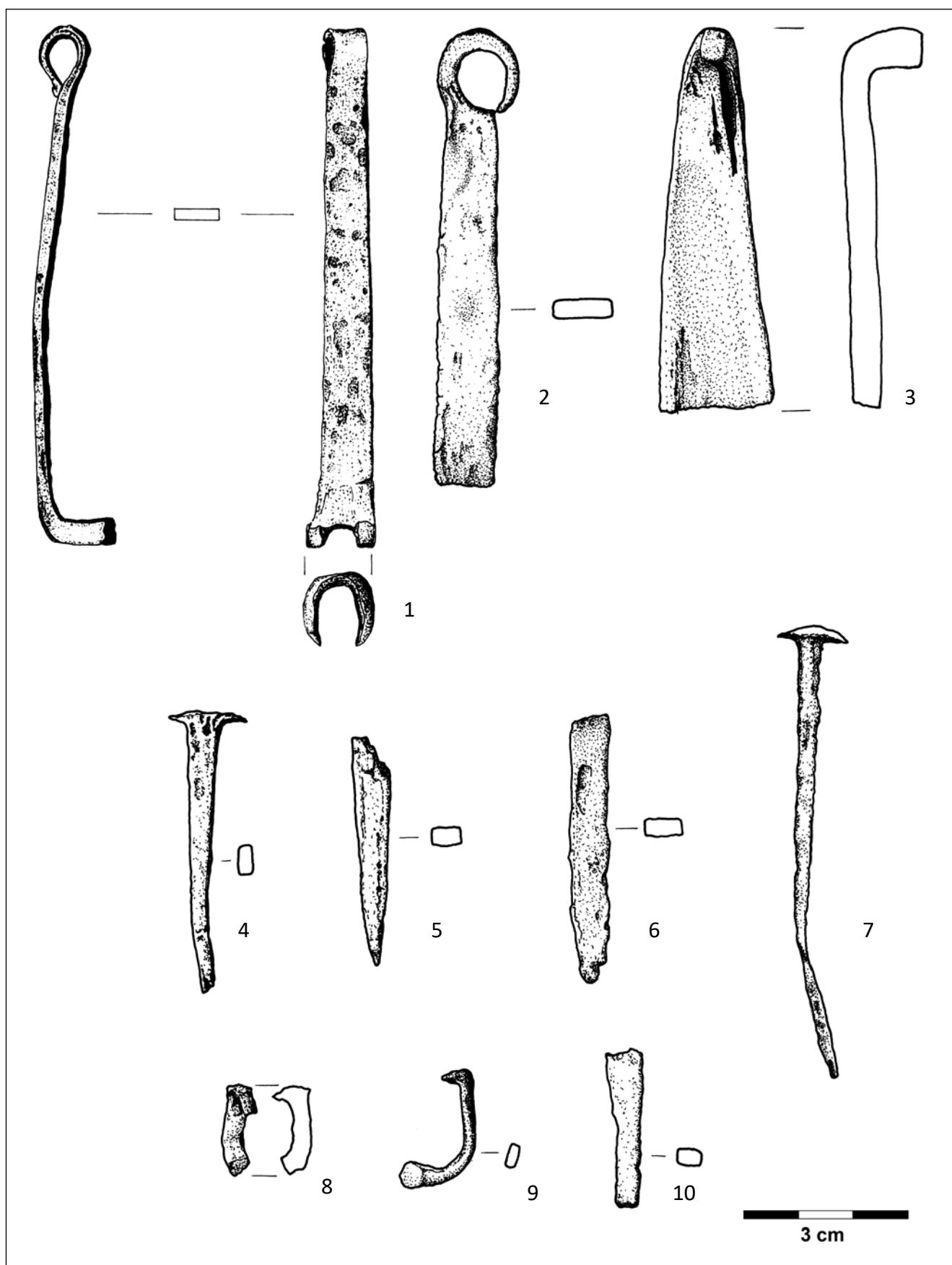
³⁹ Nadolski i Lewandowski 1990: 150.

⁴⁰ Poliński 2013: 128-129.

⁴¹ Wysocki 2012: ryc. 9; Wysocki i Klęczar 2013: ryc. 12; Gazda et al. 2013, ryc. 15, 30; Engel et al. 2013, ryc. 7:1.

Tablica 11. Durąg, st. 1. Zabytki wydzielone (rys. P. Potocka i D. Wach)

Tablica 12. Durąg, st. 1. Zabytki wydzielone (rys. P. Potocka i D. Wach)

z jednej strony, szerokości 0,65 cm. Z jednej strony jest zakończony pętlą o średnicy ok. 0,6 cm, wykonaną poprzez zawinięcie węższego końca blaszki na stronę przeciwną. Końcówka służąca do otwierania ma szerokość 1 cm. Jest ona przedzielona na dwie części i nieco rozgięta na boki, a powstałe końcówki są zagięte w przeciwną stronę niż pętla do zawieszania na drugim końcu.

Drugi klucz, zachowany na długości 8,2 cm, jest nieco szerszy i masywniejszy. Szerokość blaszki wynosi 1,1 cm, a grubość - 0,5 cm. Trzon blaszki był ozdobiony, czego śladem są wzdużne rowki. Pętla na końcu jest wykonana poprzez wykucie i zagięcie boczne węższej końcówki blaszki o szerokości 0,7 cm i tworzy kółko o średnicy 1 cm. Końcówka do otwierania jest odłamana.

Analogiczny klucz znaleziono np. wśród produktów wytwarzanych w warsztatach rzemieślników w Elblągu⁴², gdzie datowany jest na XIII/XIV w.

Hak (tabl.12:3)

W jednostce stratygraficznej 29 znaleziono częściowo zachowany na długości 7 cm hak, prawdopodobnie służący do zamknięcia drzwi. Wykonany jest on z masywnej sztabki o grubości ok. 0,5 cm, ma lekkie przegięcie w części środkowej i wydzielające się pasma wzdłuż krawędzi.

Gwoździe żelazne (tabl. 12:4-10)

W jednostce stratygraficznej 29 znaleziono zadowalająco zachowany na długości 7 cm hak, prawdopodobnie służący do zamknięcia drzwi. Wykonany jest on z masywnej sztabki o grubości ok. 0,5 cm, ma lekkie przegięcie w części środkowej i wydzielające się pasma wzdłuż krawędzi.

W jednostce stratygraficznej 5 znaleziono całkowicie zachowany gwóźdź (tabl.12:7) długości 8 cm, z wąskim trzepieniem o przekroju prostokątnym, o wymiarach 0,3 x 0,4 cm i z okrągłą, płaską główką o średnicy 1,2 cm.

W jednostce stratygraficznej 31 znaleziono całkowicie zachowany, lekko wygięty, mały gwóździk (tabl.12:8) o długości ok. 1,5 cm, z niewielką głowką o średnicy 0,3 cm i z prostokątnym trzepieniem o wymiarach 0,3 x 0,5 cm. Podobny, mały gwóźdź o długości ok. 3 cm z zagiętą końcówką i odcinaną głowką znaleziono w jednostce stratygraficznej 53 (tabl. 12:9). W materiale zabytkowym z Durąga wystąpiły także fragmenty gwóździ w formie klinów w przekroju prostokąta i kwadratu (tabl. 12:6, 10), bez wyodrębnionej główki, podobne do typu A1a wydzielonego przez B. Gierlacha⁴³.

Pobijaki

W jednostce stratygraficznej 21 znaleziono przedmiot wykonany z żelaza o długości 15 cm, w przekroju kwadratowy (o wymiarach 1,1 x 1,1 cm w najszerszym miejscu), o zwężonym, szpiczastym końcu. Jest to najprawdopodobniej **pobijak** lub punca (tabl.13:1). Drugi podobny przedmiot, identycznie wykonany (tabl.13:2), zachowany częściowo, zarówno bez ostrego końca jak i bez szerszej części górnej, został odkryty w jednostce stratygraficznej 2. Zachowana część środkowa ma długość 7,7 cm i przekrój kwadratowy o wymiarach 0,9 x 1 cm.

Podkowy (tabl. 14:1-2)

W jednostkach stratygraficznych 19 i 58 znaleziono połowicznie zachowane części dwóch podków z zaczepami na zachowanych końcach. Każda z podków ma po trzy ovalne otwory na gwoździe – podkowiały, utrzymujące podkopową na kopycie konia. Jeden z otworów w środkowej części półokrągłego ramienia każdej z podków jest zachowany połowicznie. Są to dwie małych rozmiarów podkowy nieznacznie różniące się wielkością pomiędzy sobą. Jedna z nich ma wysokość ok. 10 cm, i szerokość ramienia ok. 2,5 cm (tabl. 14:1), druga ma 9 cm wysokości i 2 cm szerokości ramienia. Mniejsza z podków ma większe otwory po gwoździach o średnicy ok. 0,8 cm. Jest ona mocno przetarta w części środkowej. Fragmenty obu podków nie mają charakterystycznego rowka, w który umieszczano otwory na gwoździe. Wykonywanie podków i kucie koni w czasach średniowiecza jest znane między z przedstawień ikonograficznych⁴⁴. Podobne w formie podkowy bez rowka na nity znaleziono między innymi na terenie grodziska w Plemiętach, st. 1, gm. Gruta, pow. grudziądzki⁴⁵, czy w Elblągu⁴⁶; są one datowane na XIV w.

Oścień na ryby (tabl.14:3)

W jednostce stratygraficznej 58 znaleziono częściowo zachowany oścień na ryby długości całkowitej ok. 24 cm, mający formę rozwidlonych pretów, w przekroju kwadratowych (ok. 0,6 x 0,7 cm), zakończonych strzałkowatymi ostrzami. Zachowała się dwa spośród trzech pretów. Całość zaopatriona była w trzpień o długości ok. 5,5 cm, do którego mocowano trzonek.

Okucia łopat (tabl. 14:4-5)

W jednostkach stratygraficznych 5 i 58 znaleziono częściowo zachowane okucia łopat (tabl.14:4-5) wykonane z żelaza. Półokrągłe okucie z jednostki 58

⁴² Fonferek, Marcinkowski i Sieńkowska 2012: ryc. 109.

⁴³ Gierlach 1972: 54, tabl. 17a.

⁴⁴ Gierlach 1972: 76, 107, tabl. 71.

⁴⁵ Nowakowski 1985: tabl. 17:6.

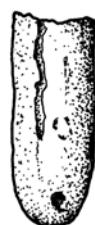
⁴⁶ Fonferek, Marcinkowski i Sieńkowska 2012: ryc. 119.

1

2

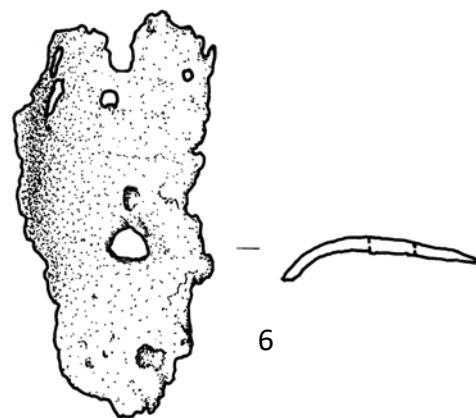
3

4

5

6

7

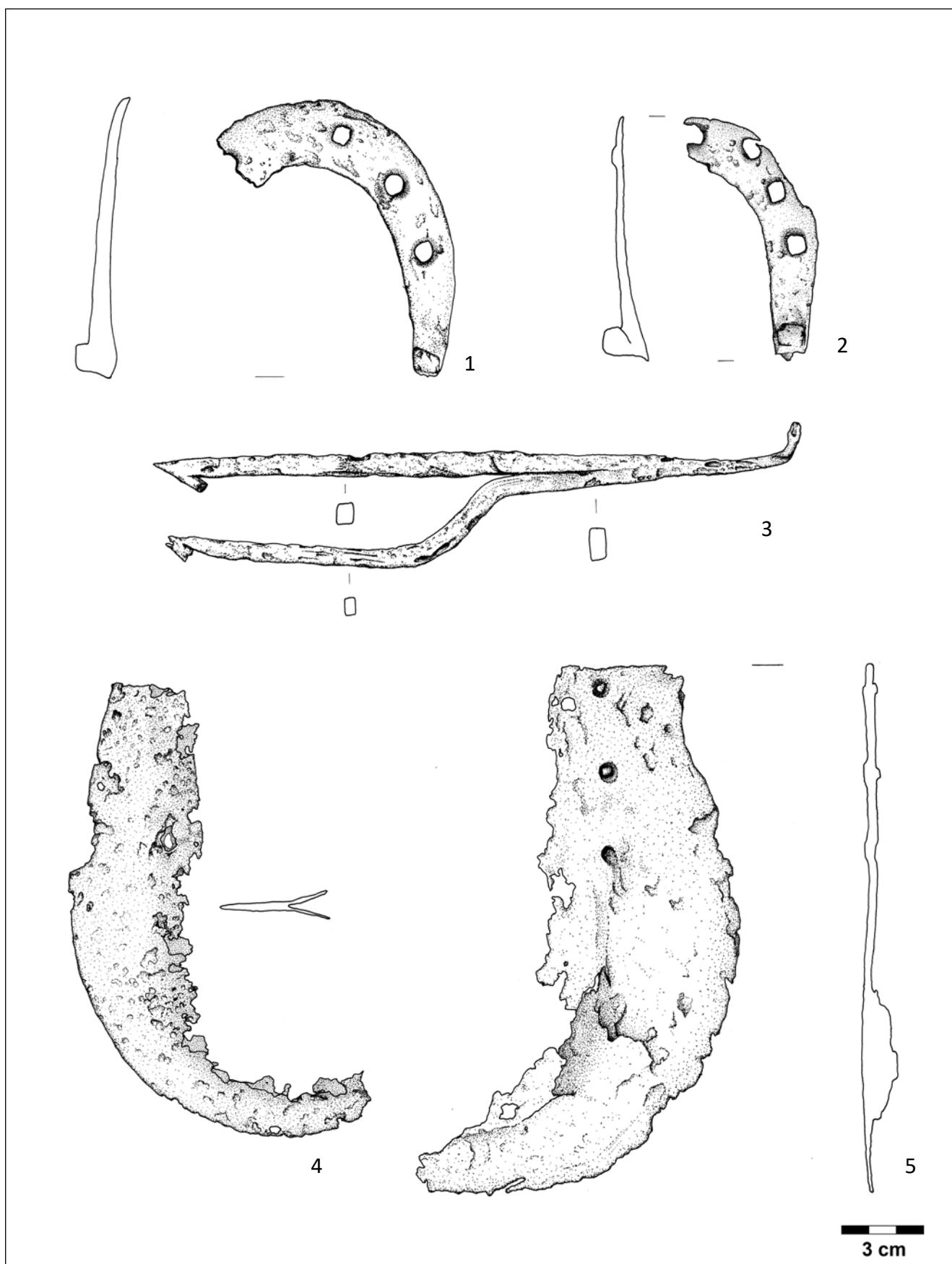
8

9

3 cm

Tablica 13. Durąg, st. 1. Zabytki wydzielone (rys. P. Potocka)

Tablica 14. Durąg, st. 1. Zabytki wydzielone (rys. P. Potocka)

wykonane jest z blachy o grubości ok. 0,3 cm. Pracująca krawędź dookolna ma szerokość od 1,5 cm do 2,5 cm. Część okucia łopaty z jednostki 5 (tabl. 14:5) jest szersza i większa, lepiej zachowana, wykonana z blachy o grubości ok. 0,4 cm. Jest to część pracująca przedmiotu o szerokości ok. 4 cm. Ma ona również zachowane trzy małe okrągłe nity oraz dwa otwory po mocowaniu nitami. Okucia łopat znalezioneo między innymi na terenie grodzisk w Plemiętach, st. 1, gm. Gruta, pow. grudziądzki⁴⁷ i w Barczewku, st. 2, gm. Barczewo, pow. olsztyński⁴⁸.

Inne przedmioty z żelaza

W jednostkach stratygraficznych 17, 19, 21, 29, 31, 40 i 58 znaleziono bliżej nieokreślone, częściowo zachowane fragmenty przedmiotów wykonanych z żelaza. Są to: blaszka z otworami po nitach o wymiarach 2,5 x 5 cm (tabl. 13:6), być może części okuc (tabl. 13:3-5), prawdopodobnie kolce od sprzączek (tabl. 13:7-8) oraz fragment mocno skorodowanej blaszki zachowany na długości ok. 5,5 cm (tabl. 11:5).

Przedmiot z mosiądzu (tabl. 13:9)

W jednostce stratygraficznej 40 znaleziono przedmiot wykonany z mosiądzu. Jest to w przybliżeniu prostokątna blaszka, grubości 0,15 cm z prostokątnym otworem oraz z zachowanym małym okrągłym nitem. Na jednym końcu jest widoczny ślad po połowicznie zachowanym okrągłym otworze. Zachowana znisztacona część blaszki ma długość ok. 4 cm.

CHRONOLOGIA STANOWISKA

DANIEL SKOCZYLAS, Rafał SOLECKI
I JACEK WYSOCKI

Chronologię stanowiska można w miarę precyzyjnie określić na podstawie tekstów źródłowych i materiału zabytkowego. Po raz pierwszy nazwa wsi Durąg (*Döhringen*) pojawia się w źródłach pod rokiem 1328, jako jedna z włości nadanych rycerzowi Konradowi Durągowi (*During*) przez pełniącego ówcześnie funkcję komtura Luthera z Brunszwiku. Świadkiem dokumentu z 1351 r. jest z kolei książę Henryk z Durąga, co sugeruje, że już wtedy istniał w Durągu kościół. W 1485 r. nastąpił podział dziedziczny ziem należących do rodziny Durąg pomiędzy synów: Jorge otrzymał Durąg wraz z pięcioma włókami⁴⁹ w osadzie Pancerzyn (*Panzerei*), zaś Karol osadę Rapaty (*Marienhain*). W 1577 r. Durąg obejmował siedemdziesiąt włók z dwoma majątkami ziemskimi. Do 1598 r. parafia w osadzie była samodzielna, w czasie późniejszym do

roku 1682 była połączona z kościołem w Kraplewie (*Kraplau*). W końcu XVIII w. dobra liczły 39 domów i dwa majątki. W 1910 r. obszar gminy wiejskiej zajmował 237 ha i zamieszkiwało go 141 osób. W 1939 r. populacja wsi Durąg liczyła 579 osób⁵⁰.

Można zatem założyć, że gród powstał w pierwszej połowie XIV w. wraz z lokacją wsi, co nie oznacza, że jakiekś formy osadnictwa nie było tu już wcześniej. Mogą o tym świadczyć pojedyncze fragmenty ceramiki wczesnośredniowiecznej odnajdywane na wtórnym złożu podczas badań grodziska.

Zdecydowaną większość zabytkowego materiału ceramicznego tworzą fragmenty naczyń „siwych”⁵¹, które generalnie można datować od połowy XIII do początków XVI w. W XVI w. na tych obszarach ceramika „siwa” jest już wypierana przez ceramikę ceglastą. W analizowanym zbiorze ceramika ceglasta tworzy niewielką grupę. Pojawienie się ceramiki ceglastej i jej upowszechnianie się można datować na tym obszarze na drugą połowę XV w.⁵² Na ten też okres można datować koniec osadnictwa na obszarze grodziska. Takie datowanie pokrywa się z wydarzeniami wojny trzynastoletniej, a biorąc pod uwagę fakt, że Piotr i Mikołaj z Durąga byli jednymi z sygnataruszy na dokumencie erekcyjnym Związku Pruskiego⁵³, można założyć, że ich siedziba rodowa została zniszczona przez Krzyżaków w ramach reperkusji.

Dzieje grodziska w Durągu, st. 1

Gród w Durągu powstał najpewniej w trzeciej lub czwartej dekadzie XIV w. wraz z lokowaniem wsi, które na podstawie zachowanego dokumentu można datować na 1328 r. Był to gród rycerski rodu Durąg, po którym do czasów obecnych zachował się wyniesiony majdan i wał, który go otaczał od strony północnej, wschodniej i południowej. W trakcie wykopalisk nie przecięto wykopem badawczym, ani krawędzi majdanu, ani wału, toteż nie można określić w jakiej technice były one wzniesione i oryginalnie umocnione. Można jedynie założyć, że obie te linie posiadały jakąś formę palisady, co sugerują informacje zawarte w kartach stanowiska, w archiwach WUOZ w Elblągu i Olsztynie.

Wykopy badawcze wytyczono w południowej i w centralnej części majdanu. Potwierdziły one istnienie dwóch budynków, których niewielkie fragmenty odsłonięto. W części południowej znajdował się budynek niepodpiwniczony, w konstrukcji zapewne słupowej, po którym zachowała się dwa doły umocnione kamieniami oraz płaskodenny wkop rozbiórkowy szerokości około 7 m. Nie natrafiono w jego pobliżu na wyraźne ślady pożaru, co może sugerować, że został on rozebrany w celu przeniesienia lub pozyskania

⁴⁷ Kochanowski 1985: tabl. 22:1-4.

⁴⁸ Biermann, Herrmann i Koperkiewicz 2016: ryc. 19.

⁴⁹ Włoka chełmińska = 30 mórg = 17,955 ha.

⁵⁰ Lietz 1976: 174.

⁵¹ Por. wyżej analiza ceramiki.

⁵² Marcinkowski 2013: 245, 247; Starski 2009: 205207.

⁵³ Górski 1949: 611; Martuszewski i Oracki 1976: 82.

surowca. Natrafiono tam natomiast na bardzo dużą liczbę fragmentów ceramiki, większą niż w reliktach budynku z wykopu 2, a ponadto 9 zabytków metalowych, w tym nóż bojowy, podkowę, okucie szpadła, klamrę, narzędzie do połówu ryb i gwoździe. Budynek ten mógł zatem pełnić funkcje gospodarcze.

Budynek w części centralnej był podpiwniczony. Wzniesiono go w konstrukcji szkieletowej. Na podstawie zachowanych reliktów ściany południowej można stwierdzić, że przestrzenie szkieletu, przynajmniej w części piwniczej, wypełnione były za pomocą mieszanki kamieni i gałęzi połączonych gliną i obmazane wapnem. Najwyższa kondygnacja była użytkowa (mieszkalna) o czym świadczą pozostałości drewnianej podłogi zidentyfikowane na dużej powierzchni. Nad nią odkryto najliczniejsze znaleziska ruchome w postaci fragmentów ceramiki (prawdopodobnie było to 46 naczyń typu kuchennego), kości zwierzęcych i przedmiotów metalowych. Może to sugerować, że na najniższym poziomie znajdowała się kuchnia. Występujące wyżej warstwy gliny oraz przepalone drewnianych belek wskazują na, że na skutek pożaru konstrukcja budynku zapadła się do środka. Występowanie w warstwach zawaliska fragmentów ceramiki oraz przedmiotów metalowych świadczy o istnieniu wyższych kondygnacji użytkowych. W wyższych warstwach odkryto 20 przedmiotów metalowych, w tym żelazne gwoździe, skoble do drzwi i okien, bełt od kuszy, podkowę oraz brązowe okucie i rzeźbione okładziny kościane.

Zastanawiająca jest nierówna powierzchnia dna wkopu budowlanego pod piwniczkę. Różnice pomiędzy najwyższym, a najniższym punktem dochodzą do 0,55 m. Nie ma możliwości ułożenia płaskiej podłogi bezpośrednio na takim podłożu, a brak jest ewidentnych warstw niwelacyjnych równająccych poziom. Należało by więc rozważyć hipotezę, czy podłoga w piwnicy nie została ułożona na drewnianych wspornikach, który by ją poziomowały ponad dnem wkopu budowlanego. Taka forma konstrukcji podłogi w momencie budowy budynku wydaje się być niepotrzebna, gdyż dodatkowo komplikuje proces budowy. Być może więc kubatura poniżej podłogi piwnicy została wykopana już po wybudowaniu budynku i miała spełniać funkcję np.

skrytki. To by tłumaczyło, dlaczego bezpośrednio na dnie wkopu budowlanego znajduje się ziemia z materiałem ceramicznym, który można datować na XV w., a stratygraficznie dopiero ponad nią znajdują się przepalone belki podłogi. To by także mogło tłumaczyć funkcję dużych rozmiarów wkopu w kształcie leja, który opisano w Fazie III, a który swoją głębokością sięgał dna wspomnianej kubatury pod podłogą piwniczki. Był może to wkop rabunkowy wykopany jeszcze w średniowieczu, ale już po opuszczeniu grodziska, w celu odzyskania złożonego pod podłogą depozytu. Hipotezy te jednak nie mają ewidentnego potwierdzenia i konieczne są dalsze badania wykopaliskowe w celu ich zweryfikowania.

Na podstawie zachowanych reliktów można szacować, że długość budynku wynosiła około 11 m po osi północ-południe. Biorąc pod uwagę możliwości techniczne rozpiętości belek stropowych, prawdopodobnie szerokość budowli wynosiła nie więcej niż około 8 metrów (2 pręty chełmińskie). Należy w tym przypadku brać pod uwagę konfigurację terenu, z której wynika, że szersza budowla nie zmieściłaby się na stózku, oraz brak w wykopie ewidentnych śladów słupów wspierających strop najwyższej kondygnacji. Analiza wielkości warstw gliny i przepalonej konstrukcji drewnianych sugeruje, że budowla miała około 78 m wysokości i była konstrukcją trzykondygnacyjną, z dwoma kondygnacjami nadziemnymi.

Odkryte relikty spalonego domostwa można interpretować jako siedzibę rycerską prawdopodobnie typu wieżowego (o kilku kondygnacjach). Obiekt przestał istnieć w wyniku gwałtownego zdarzenia związanego z pożarem. Trudno wyrokować, czy nastąpił on w wyniku najazdu i walki (niewielka ilość znalezisk militarnych jak groty strzał, czy też bełtów), czy też w wyniku nieszczęśliwego wypadku. W każdym razie miało to miejsce w 2. połowie XV w., co pokrywa się z wydarzeniami wojny trzynastoletniej. Po pożarze obiektu nie odbudowano. Prawdopodobnie wówczas przeniesiono ośrodek dóbr na bardziej dogodny dla działalności urbanistycznej i gospodarczej teren, gdzie współcześnie znajduje się zespół dworsko-parkowy oraz wieś Durąg.

